

PRACOVNÝ ZOŠIT ÚČASTNÍKA

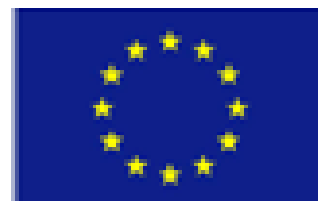
MODUL Č. 1: ÚVOD DO MEDZINÁRODNÝCH PRÁV DIEŤAŤA

MENO ÚČASTNÍKA: _____

Rešpektovanie detských práv

Posilňovanie kapacity profesionálov v EÚ pri napĺňaní práv zraniteľných detí

Tento projekt je spolufinancovaný programom Európskej únie
Základné práva a občianstvo.

Dodatočné financovanie poskytla charitatívna nadácia Allana a Nesty Fergusonovcov (Allan and Nesta Ferguson Charitable Trust).

coram **clc**
Children's Legal Centre

CSALÁD, GYERMEK, IFJÚSÁG
KIEMELKEDŐEN KÖZHASZNÓ EGYESÜLET
FAMILY CHILD YOUTH ASSOCIATION

coram
Voice
getting young voices heard

 UCC
University College Cork, Ireland
Coláiste na hOllscoile Corcaigh

 errc
european roma rights centre

MATERIÁLY PRIPRAVILI:

Coram Children's Legal Centre (právne centrum pre deti Coram), Veľká Británia

Coram Voice (charitatívna organizácia v oblasti práv detí), Veľká Británia

European Roma Rights Centre (Európske centrum pre práva Rómov), Maďarsko

S podporou organizácií:

Child Law Clinic (Centrum právnej pomoci pre deti) pri Univerzite v Corku, Írsko

Family Child Youth Association (nezisková organizácia zaoberajúca sa právami dieťaťa a rodiny), Maďarsko

ĎALŠÍ PARTNERI PROJEKTU SÚ:

FICE-Bulgaria (Združenie pedagogickej a právnej pomoci pre deti), Bulharsko

Český helsinský výbor, Česká republika

Estonian Centre for Human Rights (mimovládna organizácia Estónske centrum pre ľudské práva)

Social Education Action (organizácia činná v oblasti sociálneho vzdelávania), Grécko

L'Albero della Vita Cooperative Sociale (mimovládna organizácia pre ochranu práv a zabezpečovanie blahobytu detí), Taliansko

Nobody's Children Foundation (Nadácia Detí Nikoho), Poľsko

Nadácia pre deti Slovenska

POĎAKOVANIE

Autormi školenia sú profesorka Carolyn Hamilton z *Coram International* pri *Coram Children's Legal Centre*, Dr. Lynn Brady a Jo Woolf z *Coram Voice*, Judit Geller a Adam Weiss z *European Roma Rights Centre* s podporou Dr. Ursuly Kilkelly z *Child Law Clinic* pri Univerzite v Corku a Dr. Marie Herczog z *Family Child Youth Association* v Maďarsku. Špeciálne poďakovanie za hodnotné vstupy patrí Ruth Barnes, Awaz Raof a Jen Roest z *Coram Children's Legal Centre* a Ido Weijers z Utrechtskej univerzity.

Poďakovanie patrí aj všetkým, ktorí akýmkoľvek spôsobom prispeli k vzdelávaniu, vrátane partnerov projektu EÚ *Rešpektovanie detských práv: Posilňovanie kapacity profesionálov v EÚ pri naplňaní práv zraniteľných detí*, menovite: *Nadácia pre deti Slovenska*, *Estonian Centre for Human Rights*, *FICE-Bulgaria*, *L'Albero della Vita Cooperativa Sociale*, *nadácia Nobody's Children Foundation*, *Social Educational Action* a *Český helsinský výbor*. Ďalej ďakujeme školiteľom a účastníkom pilotných školení, a to za hodnotnú spätnú väzbu, z ktorej sa vychádzalo pri tvorbe týchto školiacich materiálov.

Okrem toho by chcel tím autorov poďakovať *Coram Voice's Care Experienced Champions* ako aj deťom a mladým z krajín, v ktorých prebiehala pilotná fáza, a to za to, že poskytli svoj názor a pri tvorbe týchto materiálov boli neoceniteľným prínosom.

Špeciálne poďakovanie patrí aj programu Európskej únie Základné práva a občianstvo – táto publikácia bola vytvorená s ich finančnou podporou v rámci projektu *Rešpektovanie detských práv: Posilňovanie kapacity profesionálov v EÚ pri naplňaní práv zraniteľných detí*. Autori tiež ďakujú charitatívnemu trustu Allana a Nesty Fergusonovcov (*Allan and Nesta Ferguson Charitable Trust*) za štedrú podporu projektu.

Obsah tejto publikácie je výlučne v zodpovednosti Coram Children's Legal Centre a partnerov projektu a v žiadnom prípade sa nesmie považovať za reflexiu názorov Európskej komisie.

„Najdôležitejšie je, aby profesionáli mali v sebe vnútorný pokoj. Ak vnútorný pokoj v sebe nemáte, nedokážete pomôcť deťom.“

Účastník skupinovej diskusie, Grécko

PRÁVA A PODMIENKY NA POUŽÍVANIE MATERIÁLOV

Tieto materiály sa nesmú používať bez toho, aby boli jasne prezentované vlastnícke a autorské práva, ako aj to, že boli vytvorené v spolupráci Coram Children's Legal Centre a partnerov:

“© Coram Children's Legal Centre. Vytvorené nasledovnými organizáciami: Coram Children's Legal Centre a Coram Voice, Veľká Británia, European Roma Rights Centre, Maďarsko, the Child Law Clinic at University College Cork, Írsko, FCYA Maďarsko, FICE Bulharsko, Český helsinský výbor, Nadácia pre deti Slovenska, Estonian Centre for Human Rights, Fondazione L'Albero della Vita, Taliansko, Empowering Children Foundation, Poľsko a Social Educational Action, Grécko ako súčasť projektu “Rešpektovanie detských práv: Posilňovanie kapacity profesionálov v EÚ pri napĺňaní práv zraniteľných detí”. Tento projekt je spolufinancovaný programom Európskej Únie Základné práva a občianstvo. Dodatočné financovanie poskytla charitatívna nadácia Allana a Nesty Fergusonovcov (Allan and Nesta Ferguson Charitable Trust.)”

MODUL Č. 1: ÚVOD DO MEDZINÁRODNÝCH PRÁV DIEŤAŤA

ODPORÚČANÉ TRVANIE: 3 hodiny

PROGRAM

❖ PRÁVA DIEŤA – MEDZINÁRODNÝ A REGIONÁLNY KONTEXT

❖ ZÁKLADNÉ PRINCÍPY DOHOVORU O PRÁVACH DIEŤAŤA

- NEDISKRIMINÁCIA
- NAJLEPŠÍ ZÁUJEM DIEŤAŤA
- PRÁVO NA ŽIVOT, PREŽITIE A ROZVOJ,
- PRÁVO NA ÚČASŤ A PRÁVO BYŤ VYPOČUTÉ.

❖ PRÁVA DIEŤAŤA V NÁRODNOM KONTEXTE

❖ PRÁVA DIEŤAŤA V PROFESIONÁLNYM KONTEXTE

M 1.1: PRÁVA DIEŤA – MEDZINÁRODNÝ A REGIONÁLNY KONTEXT

Čo je dieťa?

Pri uvažovaní o právach detí je v prvom rade dôležité rozumieť významu slov „dieťa“ a „detstvo“. Ide o dva súvisiace pojmy, ktorých používanie a pochopenie počas posledných dvoch storočí vzrástlo. Sú centrom záujmu tohto modulu o chápaní práv dieťaťa¹.

Medzinárodne sa „za dieťa sa považuje každá ľudská bytosť mladšia než 18 rokov, ak podľa právneho poriadku, ktorý sa vzťahuje na dieťa, nie je dospelosť dosiahnutá skôr“ (definícia uvedená v Dohovore o právach dieťaťa)².

Na celom svete existuje názorový konsenzus, že všetky deti majú práva, ktoré by mali byť chránené. Toto je najjasnejšie preukázané v takmer univerzálne ratifikovanom Dohovore o právach dieťaťa (rat. na konci 90. rokov 20. storočia)³.

¹Pozri Marc Depaepe: The History of Childhood and Youth: From Brutalization to Pedagogization? [História detstva a mladosti: Od brutalizácie k pedagogizácii?], In: *Understanding Children's Rights [Pochopenie práv detí]*, ed. Eugene Verhellen, Gentská univerzita, 1996.

²Rezolúcia VZ 44/25, príloha, dodatok č. 49 k oficiálnym záznamom VZ OSN (GAOR) na 167, dokument OSN s ozn. A/44/49 (1989), ktorá *nadobudla platnosť* 2. septembra 1990.

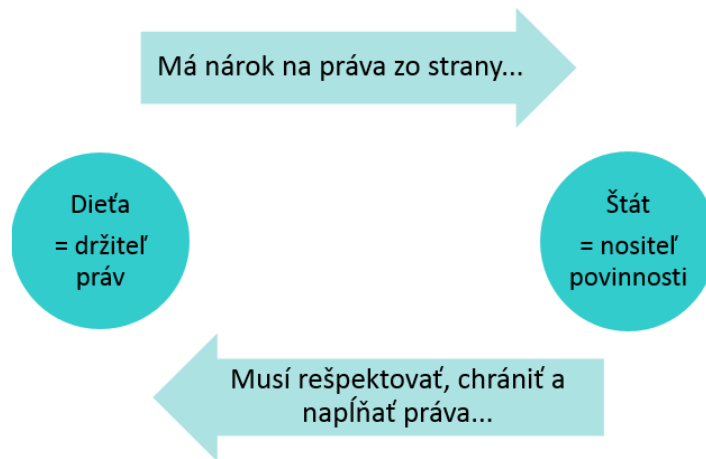
³Dohovor o právach dieťaťa v slovenskom jazyku dostupný na: https://www.unicef.sk/dokumenty/materialy-na-stiahnutie/advocacy/dohovor_o_pravach_dietata.pdf

Čo myslíme právami detí?

Práva detí sú veci, ktoré sa niekedy opisujú ako „slobody“ alebo „normy“, na ktoré majú deti nárok. Ľudské práva sa týkajú všetkých ľudí bez rozdielu, zatiaľ čo práva detí sa týkajú detí a predstavujú dodatočnú ochranu „navyššie“ alebo „nad rámec“ ľudských práv, na ktoré majú nárok všetci ľudia. Je dôležité podotknúť, že práva sú síce univerzálne, ale v špecifických podmienkach môžu byť obmedzené. Vhodným príkladom tohto javu je právo na slobodu. Vo väčšine štátov, ak je niekto odsúdený za závažný zločin, jeho alebo jej sloboda môže byť obmedzená v súlade so zákonmi daného štátu. Nejde pritom o porušenie práv, pokiaľ boli dodržané práva vyplývajúce z „náležitého postupu“.

Vzťah medzi dieťaťom a štátom sa dá ilustrovať pomocou dvoch diagramov.

Prvý diagram zobrazuje dieťa v úlohe držiteľa práv, ktorý je oprávnený žiadať svoje práva od nositeľa povinnosti, čiže štátu.

Druhý diagram znázorňuje toto prepojenie vo vzťahu k rodičom, opatrovateľom alebo opatrovníkom dieťaťa.

Čo obsahuje Dohovor o právach dieťaťa a prečo je dôležitý?

Dohovor pokrýva celé spektrum občianskych, politických, ekonomických, sociálnych a kultúrnych práv, spolu 41 dôležitých práv. Ide o dôležitý dokument, lebo ak ho štát ratifikuje, právne sa zaväzuje implementovať a chrániť z neho vyplývajúce práva.

Od októbra 2016 sú poslednou krajinou, ktorá ho neratifikovala, Spojené štáty americké. Ich rozhodnutie je spôsobené obavami, že Dohovor nie je kompatibilný s vnútroštátnymi zákonmi. Dohovor je však aj tak najširšie ratifikovaným dokumentom v oblasti ľudských práv.

Výbor OSN pre práva dieťaťa je orgán zložený z odborníkov, ktorý bol založený na základe Dohovoru. Jeho práca sa týka monitorovania zavádzania Dohovoru a takisto poskytovania poradenstva (napr. vo forme tzv. Všeobecných komentárov – „General Comments“) pri jeho interpretácii a implementácii. Dopĺňajú ho tri Opčné protokoly („Optional Protocols“), ktoré sa zaoberajú špecifickými témami⁴ podrobnejšie ako Dohovor.

Rôzne spôsoby rozmyšľania o právach

3 P (z angl. jazyka) – Protection (ochrana), Provision (zabezpečenie) a Participation (účasť, participácia).

O právach obsiahnutých v Dohovore sa často diskutuje v zmysle troch kategórií známych ako „3 P“⁵:

- **Protection (ochrana):** právo na ochranu pred konaním alebo správaním.
 - Napríklad právo na ochranu pred diskrimináciou alebo zneužívaním.
- **Provision (zabezpečenie):** právo na prístup k výhodám, službám alebo aktivitám.
 - Napríklad právo získať vzdelanie, právo na zdravie a výživu, právo na adekvátnu životnú úroveň.
- **Participácia (účasť, participácia):** právo zúčastňovať sa na aktivitách.
 - Napríklad právo mať svoj názor a vyjadriť ho, právo zúčastňovať sa rozhodnutí, ktoré dieťa ovplyvnia, a vyjadriť svoj názor týkajúci sa takýchto rozhodnutí, právo na slobodu slova.

Dokonca aj pri používaní týchto kategórií sú práva obsiahnuté v Dohovore o právach dieťaťa „vzájomne závislé“ a „nedeliteľné“. To znamená, že nie je možné niektoré právo presadzovať a chrániť izolovane, bez toho, aby sa vzali do úvahy aj ostatné práva.

Ktoré sú základné princípy?

Druhým spôsobom, ktorým odborníci interpretujú Dohovor, je zväziť štyri **základné alebo všeobecné princípy** v ňom obsiahnuté⁶:

⁴Deti v ozbrojených konfliktoch, predaj detí, detská prostitúcia a pornografia a procedúry oznámení.

⁵Eugeen Verhellen: The Convention on the Rights of the Child [Dohovor o právach dieťaťa], str. 37, In: *Understanding Children's Rights [Pochopenie práv detí]*, ed. Eugeen Verhellen, Gentská univerzita, 1996.

- právo dieťaťa na nediskrimináciu (čl. 2),
- právo na to, že prvoradým hľadiskom pri akýchkoľvek postupoch týkajúcich sa detí musí byť záujem dieťaťa (čl. 3.1),
- právo na život, prežitie a rozvoj (čl. 6),
- právo byť vypočuté (čl. 12).

Ktoré sú ďalšie práva?

Dodatočné poznámky:

⁶Viac informácií nájdete vo Všeobecnom komentári č. 5 „Všeobecné usmernenia k implementácii Dohovoru“, ozn. CRC/GC/2003/5 (2003).

M 1.2 ZÁKLADNÉ PRINCÍPY DOHOVORU O PRÁVACH DIEŤAŤA

Najlepšie záujmy dieťaťa (čl. 3.1): Podľa tohto článku má dieťa právo, aby prvoradým hľadiskom pri akýchkoľvek postupoch týkajúcich sa detí, bol práve záujem dieťaťa. To znamená, že ak napríklad sudca rozhoduje o tom, či má dieťa žiť so svojou matkou alebo otcom, musí pritom ako prvoradé hľadisko brať do úvahy najlepšie záujmy dieťaťa a svoje rozhodnutie následne založiť na nich.

Nediskriminácia (čl. 2): Podľa tohto článku má dieťa právo na ochranu pred priamou aj nepriamou diskrimináciou. Právo na ochranu pred diskrimináciou si vyžaduje, aby štáty neprijímali také zákony, politiky alebo postupy, ktoré diskriminujú buď samotným zákonom, politikou, alebo postupom (teda priamo), alebo ktoré sa týkajú každého, no v skutočnosti špeciálne znevýhodňujú určitú skupinu alebo jednotlivca (nepriama diskriminácia). Porušením práv by bol napríklad zákon, ktorý explicitne bráni deťom určitého etnického pôvodu navštevovať školu. Diskriminoval by však aj zákon, ktorý takýmto deťom nepriamo zabráni chodiť do školy, a to napríklad vyžadovaním rovnošaty, ktorá nie je kompatibilná s vierou príslušníkov danej skupiny.

Právo na život, prežitie a rozvoj (čl. 6): Podľa tohto článku majú všetky deti právo žiť v spoločnosti, komunite a prostredí, ktoré chránia ich právo na život, prežitie a všetky podoby rozvoja. Niekedy vznikajú problémy s pochopením tohto práva, lebo síce nie je kontroverzné, ale môže byť zložité pochopiť, čo presne má štát v záujme jeho zachovania vykonať. Toto ustanovenie sa interpretuje široko, aby pokrývalo všetky aspekty rozvoja dieťaťa. V záujme dosiahnutia súladu s týmto právom musia štáty konať tak, aby ho ochránili, a to vrátane vytvorenia a umožnenia takého prostredia, ktoré aktívne podporuje život a rozvoj dieťaťa, a vrátane predchádzania, zakazovania a trestania akéhokoľvek porušenia tohto práva.

Právo byť vypočuté a právo zúčastniť sa (čl. 12): Tento článok uvádza, že deti majú právo vyjadriť svoj názor vo všetkých veciach, ktoré sa ich týkajú, a že majú právo, aby bol tento názor vzatý do úvahy, a to aj na základe zváženého ich veku a zrelosti. Toto dôležité právo sa niekedy prehliada, keď odborníci predpokladajú, že deti sú príliš mladé na to, aby mali svoje názory alebo ucelený pohľad na svet. V roku 2009 sa Výbor OSN pre práva dieťaťa tejto problematike venoval vo **Všeobecnom komentári č. 12: „Právo dieťaťa byť vypočuté“**.⁷ V tomto komentári Výbor vysvetľuje, že čl. 12 sa v súčasnosti do veľkej miery spája s termínom „účasť“, ktorý sa používa na opis „prebiehajúcich procesov zahŕňajúcich zdieľanie informácií a dialóg medzi deťmi a dospelými na základe vzájomného rešpektu, v ktorých deti môžu zisťovať, ako sú ich názory a názory dospelých brané do úvahy a ako formujú výsledky takýchto procesov“⁸.

⁷Výbor OSN pre práva dieťaťa: Všeobecný komentár č. 12 „Právo dieťaťa byť vypočuté“, ozn. CRC/C/GC/12.

⁸Výbor OSN pre práva dieťaťa: Všeobecný komentár č. 12 „Právo dieťaťa byť vypočuté“, ods. 3. CRC/C/GC/12

DISKRIMINÁCIA

Čo hovorí medzinárodný a regionálny právny rámec? Čl. 2 Dohovoru o právach dieťaťa je kľúčovým ustanovením. Nediskrimináciu považuje za prierezový princíp, ktorý sa dá aplikovať pri implementovaní všetkých článkov Dohovoru. Dieťa je tiež chránené pred diskrimináciou na základe postavenia jeho rodičov, zákonných zástupcov alebo členov rodiny.

- „1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, sa zaväzujú rešpektovať a zabezpečiť práva stanovené týmto Dohovorom každému dieťaťu, ktoré je pod ich jurisdikciou, bez akejkoľvek diskriminácie podľa rasy, farby pleti, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, národnostného, etnického alebo sociálneho pôvodu, majetku, telesnej alebo duševnej nespôsobilosti, rodu a iného postavenia dieťaťa alebo jeho rodičov, alebo zákonných zástupcov.
- 2. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru, prijímú všetky potrebné opatrenia, aby bolo dieťa chránené pred všetkými formami diskriminácie alebo trestov založených na postavení, činnosti, vyjadrených názoroch alebo presvedčení jeho rodičov, zákonných zástupcov alebo členov rodiny.“

Všimnite si tiež:

- **Čl. 2 Všeobecnej deklarácie ľudských práv:** Uvádza, že každý je oprávnený na všetky práva a slobody, ktoré stanovuje táto deklarácia, bez akéhokoľvek rozdielu rasy, farby pleti, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, národnostného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia.
- **Čl. 2 (1) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach:** Každý štát, ktorý je zmluvnou stranou Paktu, sa zaväzuje rešpektovať práva uznané v tomto Pakte a zabezpečiť tieto práva všetkým jednotlivcom na svojom území podliehajúcim jeho jurisdikcii bez akéhokoľvek rozlišovania podľa rasy, farby pleti, pohlavia, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, národnostného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia.
- **Čl. 2 (2) Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach:** Štáty, zmluvné strany paktu, sa zaväzujú, že zaručia, aby práva formulované v tomto pakte boli uskutočňované bez akéhokoľvek rozlišovania podľa rasy, farby pleti, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania národnostného a sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia.
- **Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie:** Výraz „rasová diskriminácia“ v tomto dohovore znamená „akékoľvek rozlišovanie, vylučovanie, obmedzovanie alebo zvýhodňovanie založené na rase, farbe pleti, rodovom alebo na národnostnom alebo etnickom pôvode, ktorého cieľom alebo následkom je znemožnenie alebo obmedzenie uznania, používania alebo uskutočňovania ľudských práv a základných slobôd na základe rovnosti v politickej, hospodárskej, sociálnej, kultúrnej alebo v ktorejkoľvek inej oblasti verejného života.“

- **Čl. 14 Európskeho dohovoru o ľudských právach:** Užívanie práv a slobôd priznaných týmto dohovorom musí byť zabezpečené bez diskriminácie založenej na akomkoľvek dôvode, ako je pohlavie, rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné zmýšľanie, národnostný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rod alebo iné postavenie.
- **Čl. 1 (1) Protokolu č. 12 Európskeho dohovoru o ľudských právach:** stanovuje všeobecný zákaz diskriminácie: „1. Užívanie všetkých práv ustanovených zákonom sa zabezpečuje bez diskriminácie z akéhokoľvek dôvodu, ako je pohlavie, rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické a iné presvedčenie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rodové alebo iné postavenie. 2. Nikto nesmie byť diskriminovaný akýmkoľvek verejným orgánom z akýchkoľvek dôvodov, najmä ako sú dôvody uvedené v odseku 1“.
- **Čl. 21 Charty základných práv Európskej únie** tiež obsahuje princíp nediskriminácie na základe veku, etnického pôvodu a iných: „1. Zakazuje sa akákoľvek diskriminácia najmä z dôvodu pohlavia, rasy, farby pleti, etnického alebo sociálneho pôvodu, genetických vlastností, jazyka, náboženstva alebo viery, politického alebo iného zmýšľania, príslušnosti k národnostnej menšine, majetku, narodenia, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie. 2. V rozsahu pôsobnosti zmlúv a bez toho, aby boli dotknuté ich osobitné ustanovenia, je zakázaná akákoľvek diskriminácia z dôvodu štátnej príslušnosti.“
- **Smernica EÚ o rasovej rovnosti (2000/43/ES)**
- Aj **Usmernenia Rady Európy o súdnictve zohľadňujúcom potreby detí** uvádzajú, že nediskriminácia je základným štandardom, ktorý sa má uplatňovať pri implementácii usmernení, spolu s princípom týkajúcim sa najlepších záujmov dieťaťa, právom na účasť, dôstojnosť a právny štát (viac informácií o Usmerneniach získate v Module č. 4).

Čo to znamená?

Kľúčové vybrané koncepty týkajúce sa diskriminácie sú vysvetlené v nasledujúcej tabuľke:

Typ	Definícia	Príklad
PRIAMA	Nastáva, keď sa s osobou alebo skupinou z dôvodu „chránenej charakteristiky“ (t. j. z dôvodu etnického pôvodu, pohlavia, rodu, sociálneho postavenia, telesného postihnutia a pod.) zaobchádza horšie, ako ako sa zaobchádza, zaobchádzalo alebo by sa zaobchádzalo s ostatnými skupinami v porovnateľnej situácii.	Deti menšinového etnického pôvodu nemajú povolené pridať sa k ostatným počas hodín plávania.
NEPRIAMA	Nastáva, keď zdanlivo neutrálny zákon, politika alebo zaužívaná prax dostáva jednotlivca alebo skupinu s chránenou	V škole nie je povolené nosiť šatky na hlavu, a to dostáva moslimské ženy do

	charakteristikou do nevýhodného postavenia.	nevýhodného postavenia.
OBŤAŽOVANIE	Nastáva pri nechcenom správaní týkajúcom sa chránenej charakteristiky (napr. pohlavia) s cieľom alebo účinkom narušenia dôstojnosti osoby a vytvorenia zastrašujúceho, nepriateľského, degradujúceho, ponižujúceho alebo útočného prostredia.	Rasistické vtipy, sexistické poznámky.
VIKTIMIZÁCIA	Nastáva, keď osoba trpí nepriaznivým zaobchádzaním z dôvodu sťažovania sa na diskrimináciu alebo z dôvodu pomoci niekomu, kto sa stal obeťou diskriminácie.	Žiak sa sťažuje na sexistické poznámky učiteľa a ten mu potom nedovolí zložiť skúšku.
POKYN NA DISKRIMINÁCIU	Nastáva, keď podriadený dostane pokyn zaobchádzať s nejakou osobou inak, čo znamená diskrimináciu.	Riaditeľ školy prikáže učiteľom, aby nedovolili rómskym deťom zapojiť sa do mimoškolských aktivít.

Prečo je to dôležité?

Nediskriminácia je základným princípom medzinárodných zákonov upravujúcich ľudské práva. Tento princíp úzko súvisí s právom na ľudskú dôstojnosť⁹. Je zvlášť dôležitý v prípade detí s postihnutím, detí s rôznym národnostným alebo etnickým pozadím alebo detí v obzvlášť zraniteľnej situácii (napr. žiadatelia o azyl, deti bez sprievodu, obeť násilia a pod.).

Deti môžu čeliť diskriminácii aj z viacerých dôvodov naraz (tzv. „viacnásobná diskriminácia“). Príkladom viacnásobnej diskriminácie je dievča s postihnutím, ktorému zakázali vstup na hodinu šachu, lebo je dievča (diskriminácia na základe rodu) a navyše nemôže vojsť do budovy školy, keďže táto nemá bezbariérový prístup (diskriminácia na základe telesného postihnutia). Deti môžu tiež čeliť diskriminácii z dôvodu viacerých vlastností, ktoré tvoria identitu osoby (tzv. „prierezová diskriminácia“). Príkladom prierezovej diskriminácie je rómska žena, ktorá musí podstúpiť nútenú sterilizáciu len preto, lebo je *rómska žena* (tzn. na základe etnického pôvodu a zároveň rodu).

Príklady diskriminácie sú: rasizmus, islamofóbia, xenofóbia, homofóbia, antisemitizmus, rodové a iné stereotypy a pod.

1. Aké riešenia sú k dispozícii obetiam diskriminácie?

- Obete diskriminácie musia mať prístup k súdnym, správnym a zmierovacím postupom alebo konaniam.

⁹Princíp dôstojnosti v Usmerneniach Rady Európy o súdnictve zohľadňujúcom potreby detí stanovuje, že s deťmi sa má stále zaobchádzať starostlivo a s rešpektom a že sa vždy majú brať do úvahy ich rôznorodé potreby a osobná situácia. Má sa chrániť aj ich fyzická a psychologická integrita. Viac informácií v ods. III.C Usmernení a v Module č. 4.

- Zmierovacie konanie nenahrádza súdne, ale môže byť dôležitou dodatočnou možnosťou na nápravu.
- Súdne konanie môže byť občianske a trestné.

2. Aké kritériá na postihy musia byť splnené?

Postihy za porušenie práva na rovnaké zaobchádzanie musia byť efektívne, primerané a varovné. *Môžu* tiež obsahovať vyplatenie kompenzácie obeti.

3. Existuje ospravedlnenie jednotlivých druhov zaobchádzania?

Priama diskriminácia: neexistuje žiadne ospravedlnenie diskriminácie na rasovom alebo etnickom základe, s výnimkou prípadov, keď ide o dočasné vyrovnávacie opatrenia (Smernica EÚ o rasovej rovnosti 2000/43 používa termín „pozitívna akcia¹⁰“).

Priama (okrem diskriminácie na rasovom alebo etnickom základe)/nepriama diskriminácia: môže byť oprávnená, ak sa dá dokázať, že odlišné zaobchádzanie má legitímny cieľ (teda taký, ktorý je v súlade so zákonom a predstavuje skutočný a relevantný cieľ) a že spôsoby dosahovania tohto cieľa sú primerané (tzn. vhodné a nevyhnutné).

4. Dočasné vyrovnávacie opatrenia

Dočasné vyrovnávacie opatrenia sú také opatrenia, ktorých cieľom je zaistiť plnú rovnosť v praxi, prijať alebo udržať špecifické opatrenia na predchádzanie nevýhodám súvisiacim s chránenými skupinami alebo kompenzovaniu takýchto nevýhod.

Príkladom môže byť program alebo politika, ktorých cieľom je napraviť účinky minulej diskriminácie v oblastiach ako zamestnanosť, vzdelávanie alebo bývanie. Môžu zahŕňať programy smerované k znevýhodneným spoločnostiam, stanovovanie si cieľov a príležitosti navyše pred členov minoritných skupín (napr. Rómovia).

¹⁰ Pozn. prekl.: z angl. positive action (measure) – napriek tomu, že ide o oficiálny preklad tejto smernice, si nemyslíme, že je správny. Vzhľadom na právnu realitu Slovenskej republiky je vhodnejší preklad „dočasné vyrovnávacie opatrenie“: „Dočasné vyrovnávacie opatrenia (angl. affirmative action v kontexte USA alebo positive action v prípade EÚ) zlepšujú prístup členov znevýhodnených skupín do existujúcich sociálnych a ekonomických štruktúr.“ Viac na:

http://www.nadaciamilanasidecku.sk/fileadmin/user_upload/dokumenty/Do_asn_vyrovn_vacie_opatrenia_ANAL_ZA.pdf

Cvičenie na základe prípadových štúdií

1. Fakty: Súd nemá bezbariérový prístup pre vozíčkarov.
Kľúčové problémy:
2. Fakty: Rómske deti v štátnej opatere sú z dôvodu údajného „zlého správania a nezdelenosti“ udávaného opatrovníkmi často umiestňované do rôznych inštitúcií, zatiaľ čo deti iného ako rómskeho pôvodu sú umiestňované do pestúnskej starostlivosti.
Kľúčové problémy:
3. Fakty: Dievčatá v imigračnom centre sú vystavované nepretržitým sexistickým poznámkam jedného zo strážnikov.
Kľúčové problémy:
4. Fakty: Všetky deti, vrátane detí židovského pôvodu, dostávajú v rezidenčnom centre bravčové mäso.
Kľúčové problémy:
5. Fakty: Deti so sluchovým postihnutím nemôžu podať svedeckú výpoveď, pretože na miestnom súde nie je prítomný tlmočník znakového jazyka.
Kľúčové problémy:
6. Fakty: Riaditeľ zariadenia na zaistenie vydá pokyn, že zamestnanci musia odmietnuť vstup moslimských rodičov do inštitúcie z bezpečnostných dôvodov.
Kľúčové problémy:
7. Obeť údajného sexuálneho zneužitia šesť hodín držia v cele s putami na rukách, a až potom ju vypočujú.
Kľúčové problémy:
8. Fakty: Dieťa, ktoré má problém so zákonom, nie je oprávnené na tzv. odklon (diversion) od trestného konania, lebo jeho rodina si nemôže dovoliť zaplatiť kompenzáciu obeti.
Kľúčové problémy:

M 1.2 B NAJLEPŠIE ZÁUJMY DIEŤAŤA

Čo hovorí právny rámec?

- Čl. 3.1 Dohovoru o právach dieťaťa: Záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akýchkoľvek postupoch týkajúcich sa detí, či už vykonávaných súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi.
- Všeobecný komentár č. 14 Výboru OSN pre práva dieťaťa poskytuje odporúčania v oblasti interpretácie najlepších záujmov dieťaťa a je dostupný na: <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/konzultacne-organy/rada-vlady-sr-ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost/vybor-deti-mladez/gc-14.pdf>

Čo to znamená?

Presný význam tohto ustanovenia pomôže pochopiť jeho rozloženie na jednotlivé súčasti.

- Pri akýchkoľvek postupoch týkajúcich sa detí:
 - Širšia interpretácia: Znamená to všetko, čo ovplyvní dieťa alebo skupinu detí, vrátane, napr. stanovovania rozpočtu, prípravy legislatívy, národných politík a všetkého, čo sa dieťaťa týka na najširšej úrovni.
 - Priamejšia interpretácia: Zahŕňa to aj rozhodnutia, ktoré priamo ovplyvňujú deti, napr. politiky v oblasti vzdelávania, zdravotná starostlivosť o novorodencov a deti, dentálna hygiena, parky a voľný čas, financovanie aktivít detí.
 - Priama interpretácia: V neposlednom rade to znamená rozhodnutia týkajúce sa dieťaťa alebo skupiny detí, vrátane rozhodnutí, ktoré sa týkajú nástupu dieťaťa do školy, ubytovania, zverenia do opateru, vypočúvania počas rozvodového konania, umiestnenia do ústavu a pod.
- Najlepšie záujmy dieťaťa:
 - Tento koncept by mal byť flexibilný a prispôsobiteľný individuálnym potrebám dieťaťa alebo založený na špecifickej situácii zainteresovaného dieťaťa alebo skupiny detí.
 - Pri určovaní najlepších záujmov je nevyhnutné aj vyhodnotenie situácie. Má brať do úvahy názory dieťaťa, identitu dieťaťa, zachovanie rodinného prostredia a vzťahov, opateru, bezpečnosť a ochranu dieťaťa, situáciu zraniteľnosti a právo dieťaťa na zdravie a vzdelanie. (Viac informácií nájdete vo Všeobecnom komentári č. 14.)
- Prvoradé hľadisko:
 - Vyžaduje si, aby najlepšie záujmy zohrávali dôležitú úlohu pri akomkoľvek rozhodovacom procese.

Prečo je to dôležité?

Tento článok je nesmierne dôležitý, a to hlavne počas komunikácie s deťmi, lebo pomáha chrániť a presadzovať všetky ostatné práva, na ktoré majú deti nárok. Je tiež dôležité upriamiť myslenie a konanie tvorcov politik a iných profesionálov, ktorých práca akýmkoľvek spôsobom ovplyvňuje deti, na uvažovanie o tom, čo je v najlepšom záujme dieťaťa alebo skupiny detí. Tiež pripomína profesionálom dopad, ktorý môžu mať všetky ich rozhodnutia na dieťa/deti.

Ďalšou dôležitou vecou, ktorú si treba uvedomiť, je, že „najlepšie záujmy dieťaťa“ sa niekedy nebudú zhodovať s jeho „želaniami a pocitmi“ a že v takom prípade je dôležité, aby odborníci vedeli posúdiť, čo je ich profesionálna povinnosť. Napr. Vo Veľkej Británii je jedinou povinnosťou opatrovníka alebo advokáta pomôcť dieťaťu vyjadriť alebo sprostredkovať svoje želania a pocity. Sociálny pracovník však pracuje hlavne v mene najlepších záujmov dieťaťa. Dieťa musí tiež chápať zodpovednosť a povinnosti profesionála a uvedomovať si, čo môže očakávať od rozhodovacieho procesu a jeho účastníkov.

Príklady

- Ministerstvo spravodlivosti pripravuje nový zákon týkajúci sa zamestnanosti. Vykoná sa aj vyhodnotenie dopadu na deti vo všeobecnosti a dopadu na špecifické skupiny detí. Zistí, že niektoré ustanovenia by mohli skomplikovať prácu detí mladších ako 16 rokov. Vyhodnotenie prihliada aj na najlepšie záujmy detí a zistí, že v najlepšom záujme niektorých detí je aj možnosť práce vo veku menej ako 16 rokov, v bezpečných a regulovaných podmienkach. Potom sa vykonajú relevantné úpravy nového zákona.
- Rodičia mladého chlapca prechádzajú nepríjemným procesom rozvodu. Prebieha spor o to, s kým by chlapec mal žiť. Jeho advokát/kolízny opatrovník získava jeho názor, zatiaľ čo sociálny pracovník pripravuje vyhodnotenie jeho najlepšieho záujmu tak, aby súd nasmeroval k rozhodnutiu, ktoré vezme do úvahy jeho najlepšie záujmy ako prvoradé hľadisko.
- Centrum rezidenčnej starostlivosti pripravuje jedálny lístok na celý týždeň. Cena mäsa sa nedávno zvýšila a jeden člen tímu chce počas troch dní do týždňa z jedálneho lístka mäso odstrániť. Vykoná sa vyhodnotenie, ktoré má zväziť dopad na náklady a najlepšie záujmy detí v súvislosti so zdravím a výživou. Tiež berie do úvahy právo detí zúčastniť sa na rozhodnutiach týkajúcich sa tvorby menu („prvoradý záujem“).

KONTROLNÝ ZOZNAM: nasledujúce faktory môžu byť užitočné pri určovaní najlepších záujmov dieťaťa

Krok č. 1: Rozprávanie sa s dieťaťom

- Môžete sa opýtať priamo dieťaťa? Čo hovorí?

- Aké sú názory, želania a pocity dieťaťa?

- Môžete sa opýtať priamo dieťaťa, čo považuje za svoje najlepšie záujmy?

Krok č. 2: Vypočutie si tých, ktorí dieťa poznajú

- Čo hovoria o želaniach a pocitoch dieťaťa jeho rodičia a opatrovníci? (Tu si však dajte pozor na kritické zhodnotenie faktov.)

- Čo je podľa rodičov a opatrovníkov dieťaťa v najlepšom záujme dieťaťa?

- Čo hovorí o želaniach a pocitoch dieťaťa jeho kolízny opatrovník alebo iný zástupca? (Tu si však dajte pozor na kritické zhodnotenie faktov.)

- Čo si myslia iní odborníci?

Krok č. 3: Čo si o najlepších záujmoch dieťaťa myslíte vy?

- Pri uvažovaní vezmite do úvahy potreby dieťaťa vzhľadom na vek, rod a kultúru, a takisto iné faktory, vrátane postihnutia alebo oneskoreného vývinu.

- Zvážte svoje odborné skúsenosti a skúsenosti iných, ale tiež individuálne potreby dieťaťa.

- Aké sú krátkodobé, strednodobé a dlhodobé známe, potenciálne a možné dôsledky alebo

následky akéhokoľvek konania?

Krok č. 4: Po tom, čo dospejete k rozhodnutiu, sa nezabudnite o výsledku porozprávať aj s dieťaťom.

Účastníci možno na základe školenia a diskusií s ostatnými budú chcieť do kontrolného zoznamu pridať ďalšie body.

M 1.2 C: PRÁVO NA ŽIVOT, PREŽITIE A ROZVOJ

Čo hovorí právny rámec?

Čl. 6 Dohovoru o právach dieťaťa: 1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, uznávajú, že každé dieťa má prirodzené právo na život. 2. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, budú zabezpečovať v maximálnej miere zachovanie života a rozvoj dieťaťa.

Čo to znamená?

Toto právo znamená, že štáty majú povinnosť chrániť právo dieťaťa na život, prežitie a rozvoj, a to prostredníctvom umožnenia vykonávania ustanovení, ktoré aktívne podporujú život a rozvoj dieťaťa a prostredníctvom predchádzania, zakazovania a trestania konania, ktoré poškodzuje právo dieťaťa na život, prežitie a rozvoj.

Prečo je to dôležité?

Toto právo je dôležité, lebo uznáva, že deti majú prirodzené právo na život, takže štáty majú povinnosť podporovať dieťa, aby žilo a rozvíjalo sa, a to vyhýbaním sa konaniu, ktoré poškodzuje „život“ dieťaťa, a takisto aktívnou pomocou dieťaťu užívať plné prežitie a rozvoj.

Príklady

- Trestný zákonník štátu zakazuje vraždu – toto je príklad toho, ako môže štát riešiť ukončenie života dieťaťa.
- Dopravné predpisy vyžadujú, aby vodiči v okolí škôl a ihrísk znížili rýchlosť.
- Štát poskytuje komplexnú a bezplatnú zdravotnú starostlivosť všetkým deťom.
- Zákaz trestu odňatia slobody na doživotie bez možnosti prepustenia na slobodu.
- Použitie zbavenia slobody iba ako krajné opatrenie a na najkratšiu nutnú dobu.
- Implementácia aktivít a programov pre deti v inštitucionálnej starostlivosti s cieľom uľahčiť ich návrat do bežného života.

Poznámka k rozvíjajúcim sa schopnostiam: Dôležitý je aj koncept o rozvíjajúcich sa schopnostiach (čl. 5 Dohovoru o právach dieťaťa):

„Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, sa zaväzujú rešpektovať zodpovednosť, práva a povinnosti rodičov, alebo v iných prípadoch členov širšej rodiny alebo obce, v súlade s miestnymi zvyklosťami, alebo zákonných zástupcov, či iných osôb právne zodpovedných za dieťa. Budú sa snažiť o to, aby bola dieťaťu poskytnutá pomoc pri orientácii a výkone jeho práv uznaných týmto Dohovorom v súlade s jeho rozvíjajúcimi sa schopnosťami.“

Výbor OSN pre práva dieťaťa termín „roztvíjajúce sa schopnosti“ vysvetlil vo Všeobecnom komentári č. 7 Výboru OSN pre práva dieťaťa. Nižšie je uvedený úryvok z tohto komentára. V súlade s odporúčaniami Výboru rešpektovanie rozvíjajúcich sa schopností dieťaťa znamená **postupné prispôsobovanie úrovne podpory a vedenia, berúc do úvahy záujmy a želania dieťaťa a jeho schopnosti samostatne sa rozhodovať a chápať svoje najlepšie záujmy.**

- „Čl. 5 vychádza z konceptu „roztvíjajúcich sa schopností“ na opísanie procesu dospievania a učenia sa, počas ktorého deti postupne nadobúdajú vedomosti, schopnosti a pochopenie v rôznych oblastiach, vrátane ich práv a poznatkov o tom, ako ich čo najlepšie realizovať. Rešpektovanie rozvíjajúcich sa schopností malých detí je kľúčové pri realizácii ich práv a dôležité hlavne počas raného detstva, a to kvôli rýchlej premene fyzického, kognitívneho, sociálneho a emocionálneho fungovania detí, od útleho detstva až po začiatky školskej dochádzky. Čl. 5 obsahuje aj princíp, že rodičia (a iní) majú zodpovednosť postupne prispôsobovať úroveň podpory a vedenia dieťaťa. Prispôsobovanie v tomto zmysle znamená brať do úvahy záujmy a želania dieťaťa a jeho schopnosti samostatne sa rozhodovať a chápať svoje najlepšie záujmy. Mladšie deti si zvyčajne vyžadujú viac podpory ako staršie, aj tak je však dôležité brať do úvahy individuálne rozdiely v schopnostiach detí rovnakého veku a spôsoby, akými reagujú na rozličné situácie. Rozvíjajúce sa schopnosti by sa mali vnímať ako pozitívny a oprávňujúci proces, nie ako výhovorka na zavádzanie autoritatívnych praktík, ktoré obmedzujú autonómnosť možností vyjadrovania dieťaťa, a ktoré sa tradične ospravedlňovali poukazovaním na relatívnu nedospelosť dieťaťa a jeho potrebu socializácie. Rodičov (a iných) treba podporovať, aby poskytovali „usmernenie a vedenie“ spôsobom zameraným na deti, prostredníctvom rozhovoru a príkladov, spôsobmi, ktoré zlepšujú schopnosti malých detí vykonávať svoje práva, vrátane práva na účasť (čl. 12) a práva na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva (čl. 14¹¹).“

Zjednodušene povedané, cieľom koncepcie „roztvíjajúcich sa schopností“ je umožniť deťom vykonávať svoje práva v súlade s napredovaním svojho detstva. Koncept „roztvíjajúcich sa schopností“ sa priamo týka oblasti rozvoja dieťaťa, ktorá sa bude rozoberať v module č. 2 tohto školiaceho kurzu.

¹¹Výbor OSN pre práva dieťaťa: Všeobecný komentár č. 7 „Implementácia práv dieťaťa v útľom veku“, ozn. CRC/C/GC/7/Rev.1 (2006), ods. 17 (pozn. prekl.: tento komentár nemá oficiálny preklad, uvedená časť je prekladom anglického originálu výlučne s cieľom použitia počas školenia).

M 1.2 D PRÁVO NA ÚČASŤ A PRÁVO BYŤ VYPOČUTÉ

Čo hovorí právny rámec?

- Čl. 12 Dohovoru o právach dieťaťa: 1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia zabezpečiť dieťaťu, ktoré je schopné formulovať svoje vlastné názory, právo slobodne sa vyjadrovať o všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú, pričom sa názorom detí musí venovať primeraná pozornosť zodpovedajúca ich veku a úrovni.
- 2. Za týmto účelom sa dieťaťu musí predovšetkým poskytnúť možnosť, aby bolo vypočuté v každom súdnom alebo administratívnom pojednávaní, ktoré sa ho dotýka, a to buď priamo alebo prostredníctvom zástupcu alebo jeho príslušného orgánu, a spôsobom, ktorý je v súlade s pravidlami vnútroštátneho zákonodarstva.

Čo to znamená?

Tento článok znamená, že všetky deti majú právo byť vypočuté a počúvané vo všetkých veciach, ktoré sa ich týkajú, či už kolektívne alebo individuálne.

Právo dieťaťa byť vypočuté sa často spája s právom na účasť, ktoré sa použitím prostriedkov, ktoré pomáhajú účasti, stáva zmysluplným. Napr. jazyk a prostredie priateľské k deťom ich podporia, aby vyjadrili svoj názor. Budú sa tak cítiť pohodlnejšie a istejšie. Podobne funguje prispôsobenie zážitku potrebám dieťaťa namiesto nútenia dieťaťa zúčastňovať sa podujatí, ktoré nie sú citlivé k deťom. Právo na vypočutie tiež znamená právo dieťaťa byť informované tak, aby bolo schopné zúčastňovať sa a malo všetky potrebné nástroje, vedomosti a zručnosti na to potrebné. Dieťa napríklad môže zavolať svedčiť na súd, ak však nerozumie tomu, ako funguje súdne konanie, je to takmer nemožné. Deti musia dostať adekvátnu podporu, aby mohli skutočne užívať svoje právo byť vypočuté.

Formulácie „schopné formulovať svoje vlastné názory“ a „primeraná pozornosť zodpovedajúca ich veku a úrovni“) by sa nemali zneužívať na upieranie tohto práva dieťaťu. Na právo byť vypočuté nie je vhodné ukladať žiadne vekové limity. Skôr treba brať do úvahy schopnosti dieťaťa na individuálnej úrovni (pozri aj časť vyššie o rozvíjajúcich sa schopnostiach).

Prečo je to dôležité?

Účasť a právo byť vypočuté sú známe ako súčasť základných princípov Dohovoru o právach dieťaťa a dôležité sú z mnohých dôvodov, vrátane týchto:

- sú základným právom;
- umožňujú užívanie ďalších základných práv deťmi;
- prispievajú k celkovej dôstojnosti a blahobytu dieťaťa;
- prispievajú k rozvoju spoločnosti a jej budúcnosti.

Príklady

- Dieťa bolo obvinené z trestného činu. Dostáva podporu zmysluplnej účasti na vypočúvaní spojenom s programom odklonu od súdneho konania. Je schopné vyjadriť svoju ľútosť, ale tiež vysvetliť, prečo konalo tak, ako konalo. Neskôr absolvuje komunitný program odklonu od súdneho konania, v ktorom sa venuje riešeniu príčin, a po ktorom už žiadny priestupok nespácha.
- Ministerstvo školstva upravuje učebné osnovy v súvislosti so sexuálnou výchovou na stredných školách. Deťom je ponúknutá možnosť plne sa zúčastniť všetkých stretnutí a diskusií, a to takým spôsobom, ktorý berie do úvahy ich vek a zrelosť. Prispievajú početnými komentármi a návrhmi, ktoré majú značný vplyv na konečnú podobu osnov. Výsledok je, že osnovy sú lepšie prispôsobené veku a takisto lepšie prijaté zo strany učiteľov aj študentov.
- Dievča sa stalo obeťou sexuálneho útoku. Matka ho zavedie k lekárovi, lebo má pocit, že niečo nie je v poriadku, no nevie, čo presne. Lekár dievča podporí, aby vysvetlilo, čo sa stalo, a odporučí ho orgánom zodpovedným za ochranu dieťaťa. Sociálny pracovník a policajt spolupracujú na tom, aby uľahčili vypočúvanie na polícii; dievča je schopné vysvetliť, čo sa mu stalo spôsobom, ktorý mu nie je nepríjemný. Ako obeť sa zúčastní súdneho procesu a svedčí prostredníctvom video prenosu. Všetci pracovníci súdu sa s ňou rozprávajú citlivým jazykom a bez talárov (ktoré by inak na formálnom pojednávaní mali oblečené). Dievča podá svedectvo a zabezpečí tak odsúdenie vinníka. Dievčatko má 5 rokov.

V ďalších častiach tohto školenia sa dozviete viac podrobností o uľahčovaní účasti dieťaťa pomocou komunikačných techník priateľských k deťom (modul č. 3) a pomocou vytvorenia prostredia priateľského k deťom v kontexte súdu (modul č. 4), vrátane príkladov osvedčených postupov v tejto oblasti v medzinárodnom a regionálnom kontexte.

M 1.3 PRÁVA DIEŤAŤA V NÁRODNOM KONTEXTE

Miesto na poznámky

Miesto na poznámky

M 1.4 PRÁVA DIEŤAŤA V PROFESIONÁLNO M KONTEXTE

Miesto na poznámky

Miesto na poznámky

DOPLNKOVÉ ČÍTANIE ÚČASTNÍKA – MODUL Č. 1

Stručné dejiny medzinárodného hnutia za práva detí

1923 – Eglantyne Jebb, zakladateľka neziskovej organizácie Save the Children vo Veľkej Británii, vytvára princípy týkajúce sa práv detí ako reakciu na utrpenie detí po 1. svetovej vojne¹².

1924 – Spoločnosť národov prijíma jej princípy vo forme „Deklarácie práv dieťaťa“¹³ Deklarácia je aplikovateľná na všetky deti bez rozdielu.

1934 – Signatári Deklarácie súhlasia s implementáciou princípov do domácich zákonov¹⁴.

1946 - založenie OSN a UNICEF.

1948 – prijatie Všeobecnej deklarácie ľudských práv, prijatie druhej Deklarácie práv dieťaťa (pridanie jasnejších ustanovení o nediskriminácii a o práve žiť so svojou rodinou)¹⁵.

1959 – prijatie tretej Deklarácie práv dieťaťa¹⁶.

60. a 70. roky 20. storočia – prijatie niekoľkých zmlúv týkajúcich sa práv dieťaťa, vrátane Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach¹⁷ a Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (1976)¹⁸ a Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (1980)¹⁹.

1979 – Medzinárodný rok dieťaťa. Výbor OSN pre ľudské práva zvoláva pracovnú skupinu, ktorá má pripraviť návrh dohovoru o právach dieťaťa²⁰.

1989 – Dohovor o právach dieťaťa otvorený na podpisovanie. Stáva sa najrýchlejšie a najširšie ratifikovaným medzinárodným nástrojom v histórii.

2000 – Opčné protokoly k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii a o účasti detí v ozbrojených konfliktoch sa otvárajú na podpisovanie (vstup do platnosti v 2002).

2011 – Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o procedúre oznámení sa otvára na podpisovanie (vstup do platnosti v 2014).

¹² História Save the Children UK, dostupná na: <http://www.savethechildren.org.uk/about-us/history>

¹³ Dokumenty OSN, „Ženevská deklarácia práv dieťaťa“ dostupná na: <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm>

¹⁴ Správa Generálneho tajomníka, International Child Welfare Review, 1934, 30. Citované v: Van Buren, Geraldine, *The International Law on the Rights of the Child [Medzinárodné právo v oblasti práv dieťaťa]*, Save the Children, 1995, str. 9.

¹⁵ Child Rights Information Network [Sieť informácií o právach dieťaťa], „Deklarácia práv dieťaťa – 1948“ dostupná na: <http://www.crin.org/resources/infodetail.asp?ID=1309>

¹⁶ Rez. VZ č. 1386(XIV), (1959).

¹⁷ Rez. VZ č. 2200A (XXI), dodatok č. 16 k oficiálnym záznamom 21 U.N. GAOR na 52, dok. OSN s ozn. A/6316 (1966), 999 U.N.T.S. 171, *nadobudla platnosť* 23. marca 1976.

¹⁸ Rez. VZ č. 2200A (XXI), dodatok č. 16 k ofic. záz. OSN 21 U.N. GAOR na 49, dok. OSN s ozn. A/6316 (1966), 993 U.N.T.S. 3, *nadobudla platnosť* 3. januára 1976.

¹⁹ Rez. VZ č. 34/180, dodatok č. 46 k oficiálnym záznamom 34 U.N. GAOR, na 193, dok. OSN s ozn. A/34/46, *nadobudla platnosť* 3. septembra 1981.

²⁰ Dohovor o právach dieťaťa v slovenskom jazyku dostupný na: https://www.unicef.sk/dokumenty/materialy-na-stiahnutie/advocacy/dohovor_o_pravach_dietata.pdf

Vybrané úryvky z relevantných dokumentov (k nepovinnému cvičeniu 1.4)

DOHOVOR OSN O PRÁVACH DIEŤAŤA (1989)

Článok 2

1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, sa zaväzujú rešpektovať a zabezpečiť práva stanovené týmto Dohovorom každému dieťaťu, ktoré je pod ich jurisdikciou, bez akejkoľvek diskriminácie podľa rasy, farby pokožky, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, národnostného, etnického alebo sociálneho pôvodu, majetku, telesnej alebo duševnej nespôsobilosti, rodu a iného postavenia dieťaťa alebo jeho rodičov, alebo zákonných zástupcov.

2. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru, prijímú všetky potrebné opatrenia, aby bolo dieťa chránené pred všetkými formami diskriminácie alebo trestov založených na postavení, činnosti, vyjadrených názoroch alebo presvedčení jeho rodičov, zákonných zástupcov alebo členov rodiny.

Článok 3

1. Záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akýchkoľvek postupoch týkajúcich sa detí, vykonávaných verejnými alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi.

Článok 6

1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, uznávajú, že každé dieťa má prirodzené právo na život.

2. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, budú zabezpečovať v maximálnej miere zachovanie života a rozvoj dieťaťa.

Článok 9

1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, zabezpečia, aby dieťa nemohlo byť oddelené od svojich rodičov proti ich vôli, okrem prípadov, keď príslušné úrady na základe súdneho rozhodnutia a v súlade s platným právom a v príslušnom jednaní určia, že takéto oddelenie je potrebné v najlepšom záujme dieťaťa. Takéto určenie môže byť nevyhnutné v konkrétnom prípade, napr. ak ide o zneužívanie alebo zanedbávanie dieťaťa rodičmi alebo ak žijú rodičia oddelene a je potrebné rozhodnúť o mieste pobytu dieťaťa.

Článok 12

1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia zabezpečiť dieťaťu, ktoré je schopné formulovať svoje vlastné názory, právo slobodne sa vyjadrovať o všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú, pričom sa názorom detí musí venovať primeraná pozornosť zodpovedajúca ich veku a úrovni.

2. Za týmto účelom sa dieťaťu musí predovšetkým poskytnúť možnosť, aby bolo vypočuté v každom súdnom alebo administratívnom pojednávaní, ktoré sa ho dotýka, a to buď priamo alebo prostredníctvom zástupcu alebo jeho príslušného orgánu, a spôsobom, ktorý je v súlade s pravidlami vnútroštátneho zákonodarstva.

Článok 19

1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia prijať všetky potrebné zákonodarné, administratívne, sociálne a výchovné opatrenia pre ochranu detí pred akýmkoľvek telesným alebo duševným násilím, urážaním alebo zneužívaním, zanedbávaním alebo nedbalým zaobchádzaním, trýznením alebo vykorisťovaním, vrátane sexuálneho zneužívania počas obdobia, keď sú v starostlivosti jedného alebo oboch rodičov, zákonných zástupcov alebo akýchkoľvek iných osôb.

2. Takéto ochranné opatrenia musia, v prípade nutnosti zahŕňať účinné postupy pre vytváranie sociálnych programov poskytujúcich potrebnú podporu dieťaťa a tým, ktorí sa o dieťa starajú. Týka sa to aj iných foriem prevencie a zisťovania, oznamovania, upozorňovania, vyšetrovania, liečenia a následných opatrení, vzťahujúcich sa na prípady zlého zaobchádzania s deťmi tak, ako je uvedené vyššie, a tiež, v prípade nutnosti, uplatnenie súdnych prostriedkov.

Článok 20

1. Dieťa dočasne alebo trvale pozbavené svojho rodinného prostredia, alebo také, ktoré v jeho vlastnom záujme, nemôže byť ponechané v takomto prostredí, má právo na zvláštnu ochranu a pomoc poskytovanú štátom.

2. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia zabezpečiť takémuto dieťaťu v súlade so svojimi vnútroštátnym zákonodarstvom náhradnú starostlivosť.

3. Takáto starostlivosť môže medzi iným zahŕňovať odovzdanie do starostlivosti, inštitút „kafala“ podľa islamského práva, osvojenie a v nutných prípadoch umiestnenie do vhodného zariadenia starostlivosti o deti. Pri voľbe riešenia je potrebné brať do úvahy žiadúcu kontinuitu vo výchove dieťaťa a etnický, náboženský, kultúrny a jazykový pôvod dieťaťa.

Článok 23

1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, uznávajú, že dieťa s duševným alebo telesným postihnutím má žiť plnohodnotný a riadny život v podmienkach zabezpečujúcich dôstojnosť, podporujúcich sebadôveru a umožňujúcich aktívnu účasť dieťaťa v spoločnosti.

2. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, uznávajú právo dieťaťa s postihnutím na zvláštnu starostlivosť. V závislosti od rozsahu existujúcich zdrojov musia oprávnenému dieťaťu a osobám, ktoré sa oň starajú, poskytnúť podporu a pomoc, o ktorú sú požiadané, a ktorá zodpovedá stavu dieťaťa a situácii rodičov alebo iných osôb, ktoré sa starajú o dieťa.

3. S uznaním zvláštnych potrieb dieťaťa s postihnutím sa pomoc, v súlade s odst. 2 tohto článku musí poskytovať podľa možnosti bezplatne, s ohľadom na finančné zdroje rodičov alebo iných osôb, ktoré sa o dieťa starajú. Pomoc musí byť určená na zabezpečenie skutočného prístupu dieťaťa s postihnutím ku vzdelaniu, profesionálnej príprave, zdravotnej a rehabilitačnej starostlivosti, príprave na zamestnanie a oddychu spôsobom, ktorý vedie k dosiahnutiu najúplnejšieho možného zapojenia do spoločnosti a individuálneho rozvoja dieťaťa, vrátane jeho kultúrneho a duchovného rozvoja.

4. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia v duchu medzinárodnej spolupráce podporovať výmenu príslušných informácií v oblasti preventívnej zdravotníckej starostlivosti a medicínskeho, psychologického a funkčného liečenia v prípade detí s postihnutím, vrátane

rozširovania a prístupu k informáciám týkajúcich sa metód rehabilitačnej výchovy a profesionálnej prípravy na to, aby signatárske štáty Dohovoru mohli zlepšovať svoje možnosti a znalosti a prehlbovať tak svoje skúsenosti v týchto oblastiach. V tomto smere sa berie zvláštny ohľad na potreby rozvojových krajín.

Článok 24

1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, uznávajú právo dieťaťa na dosiahnutie najvyššej možnej úrovne zdravotného stavu a na využívanie liečebných a rehabilitačných zariadení. Musia sa usilovať, aby žiadne dieťa nebolo zbavené svojho práva na prístup k takýmto zdravotníckym službám.

Článok 27

1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, uznávajú právo dieťaťa na životnú úroveň potrebnú pre jeho telesný, duševný, mravný a sociálny rozvoj.

2. Rodičia alebo iné osoby, ktoré sa o dieťa starajú, majú prvoradú zodpovednosť za zabezpečenie životných podmienok nevyhnutných pre jeho rozvoj.

3. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, v súvislosti s podmienkami daného štátu a v rámci svojich možností musia prijať potrebné opatrenia za účelom poskytnutia pomoci rodičom a iným osobám, ktoré sa starajú o dieťa, pre vykonávanie tohto práva a v prípade potreby musia poskytovať materiálnu pomoc a podporovať programy, predovšetkým v súvislosti so zabezpečením potravín, oblečenia a bývania.

4. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia prijať všetky nevyhnutné opatrenia pre udržanie starostlivosti o dieťa zo strany rodičov alebo iných osôb, ktoré zaň nesú finančnú zodpovednosť, či už na území signatárskeho štátu alebo v zahraničí. Predovšetkým v prípadoch, keď osoby, ktoré nesú za dieťa finančnú zodpovednosť, žijú v inom štáte než dieťa, majú signatárske štáty sprístupniť medzinárodné dohody alebo uzatváranie takýchto dohôd a tiež musia prijímať iné vhodné opatrenia.

Článok 28

1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, uznávajú právo dieťaťa na vzdelanie a za účelom postupného naplňania tohto práva a pri rešpektovaní rovnakých možností, musia predovšetkým:

a/ zaviesť pre všetkých bezplatné a povinné vzdelanie,

b/ podporovať rozvoj rôznych foriem stredného vzdelania, zahrňujúce všeobecné a odborné vzdelanie. Sprístupniť ho každému dieťaťu a prijímať iné súvisiace opatrenia, ako je zavádzanie bezplatného vzdelania a v prípade potreby poskytovanie finančnej podpory,

c/ sprístupniť všetkými vhodnými prostriedkami vysokoškolské vzdelanie pre všetkých podľa schopnosti,

d/ sprístupniť všetkým deťom informácie a poradenskú službu v oblasti vzdelania a odbornej prípravy na povolanie,

e/ prijímať opatrenia na podporu pravidelnej školskej dochádzky a zníženia počtu detí, ktoré nedokončia školskú dochádzku.

2. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia prijať všetky potrebné opatrenia pre to, aby sa disciplína na školách zabezpečovala spôsobom zlučiteľným s ľudskou dôstojnosťou dieťaťa a v súlade s týmto dohovorom.

3. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia rozvíjať a podporovať medzinárodnú spoluprácu v záležitostiach týkajúcich sa vzdelania, predovšetkým s cieľom prispieť k odstraňovaniu nevedomosti a negramotnosti vo svete a uľahčiť prístup k vedecko-technickým poznatkom a moderným metódam výučby. V súvislosti s tým sa musí brať zvláštny ohľad na rozvojové krajiny.

Článok 32

1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, uznávajú právo dieťaťa na ochranu pred hospodárskym vykorisťovaním a pred vykonávaním akejkoľvek práce, ktorá môže byť pre dieťa nebezpečná alebo brániť jeho vzdelávaniu, alebo ktorá by škodila zdraviu dieťaťa alebo jeho telesnému, duševnému, duchovnému, mravnému alebo sociálnemu rozvoju.

2. Zmluvné štáty musia prijať zákonodarné, administratívne, sociálne a výchovné opatrenia pre zabezpečenie uplatňovania tohto článku. Za týmto účelom a s ohľadom na príslušné ustanovenia iných medzinárodných dokumentov signatárske krajiny musia predovšetkým:

a/ stanoviť najnižšiu vekovú hranicu alebo hranice pre vstup do zamestnania,

b/ stanoviť zodpovedajúcu úpravu pracovnej doby a podmienok zamestnania,

c/ stanoviť príslušnú penalizáciu alebo iné sankcie pre účinné zabezpečenie uplatňovania tohto článku.

Článok 33

Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia prijať všetky príslušné opatrenia vrátane zákonodarných, administratívnych, sociálnych a kultúrnych opatrení na ochranu detí pred nezákonným užívaním narkotických a psychotropných látok definovaných príslušnými medzinárodnými zmluvami a na zabránenie využívania detí pri nezákonnej výrobe a obchodovaní s týmito látkami.

Článok 34

Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, sa zaväzujú chrániť dieťa pred všetkými formami sexuálneho vykorisťovania a sexuálneho zneužívania. Za týmto účelom prijímajú predovšetkým nevyhnutné vnútroštátne, dvojstranné a mnohostranné opatrenia, aby zabránili:

a/ zvädzaniu alebo donucovaniu detí k akejkoľvek nezákonnej sexuálnej činnosti,

b/ vykorisťovaniu a zneužívaniu detí na prostitúciu alebo na iné nezákonné sexuálne praktiky,

c/ vykorisťovaníu a zneužívaníu detí pre pornografiu a pornografické materiály.

Článok 35

Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia prijať všetky príslušné vnútroštátne, dvojstranné a mnohostranné opatrenia, aby zabránili únosu detí, ich predávaníu a obchodovaníu s nimi za akýmkoľvek účelom a v akejkoľvek forme.

Článok 36

Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia chrániť dieťa pred všetkými ostatnými formami vykorisťovania, ktoré akýmkoľvek spôsobom škodia blahu dieťaťa.

Článok 37

Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia zabezpečiť, že:

a/ žiadne dieťa nesmie byť vystavené mučeníu alebo inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaníu či trestaníu. Za trestné činy spáchané osobami mladšími ako osemnásť rokov, nesmie byť uložený trest smrti a trest odňatia slobody na doživotie bez možnosti prepustenia na slobodu,

b/ žiadne dieťa nesmie byť nezákonne alebo svojvoľne zbavené slobody. Zatknutie, zadržanie alebo uväznenie dieťaťa musí prebehnúť v súlade so zákonom a musí sa využívať iba ako krajné opatrenie a na najkratšiu nutnú dobu,

c/ s každým dieťaťom zbaveným slobody sa musí zaobchádzať s ľudskosťou a úctou k prirodzenej dôstojnosti ľudskej bytosti a spôsobom, ktorý berie do úvahy potreby osoby daného veku. Každé dieťa zbavené slobody musí byť predovšetkým umiestnené oddelene od dospelých, s výnimkou prípadu, kedy neoddelenie od dospelých je v jeho najlepšom záujme a až na výnimočné okolnosti musí mať právo udržiavať styk so svojou rodinou písomne a pri návštevách,

d/ každé dieťa zbavené slobody musí mať právo okamžitého dovolania sa právnej alebo inej zodpovedajúcej pomoci, ako aj právo odvolávať sa na nezákonnosť zbavenia svojej slobody pred súdom alebo iným právomocným, nezávislým a nestranným orgánom a právo na okamžité rozhodnutie v prípade každého takéhoto postupu.

Článok 38

1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, sa zaväzujú rešpektovať a zabezpečovať dodržiavanie noriem medzinárodného humanitárneho práva, ktoré sa na nich vzťahujú v prípade ozbrojených konfliktov, a ktoré sa dotýkajú dieťaťa.

2. Signatárske štáty Dohovoru musia prijať všetky realizovateľné opatrenia na zabezpečenie toho, aby sa osoby, ktoré nedosiahli vek pätnásť rokov, priamo nezúčastňovali bojových akcií.

3. Členské krajiny Dohovoru nesmú povolávať do svojich ozbrojených síl osoby mladšie ako pätnásť rokov. Pri povolávaní do ozbrojených síl tých osôb, ktoré dosiahli vek pätnásť rokov, ale ktoré sú mladšie ako osemnásť rokov, platí zásada prijímať prednostne osoby, ktoré sú staršie.

4. V súlade so svojimi záväzkami podľa medzinárodného humanitárneho práva na ochranu civilného obyvateľstva počas ozbrojených konfliktov, štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia prijať všetky realizovateľné opatrenia na zabezpečenie ochrany a starostlivosti o deti, ktorých sa ozbrojený konflikt dotýka.

Článok 39

Signatárske štáty tohto Dohovoru musia prijať všetky potrebné opatrenia na podporu telesného a duševného zotavenia a sociálnej reintegrácie dieťaťa, ktoré sa stalo obeťou akejkoľvek formy zanedbávania, vykorisťovania alebo zneužívania, mučenia alebo inej formy krutého, neľudského alebo ponižujúceho konfliktu. Takéto zotavenie alebo reintegrácia sa musia uskutočňovať v prostredí, ktoré podporuje zdravie, sebaúctu a dôstojnosť dieťaťa.

Článok 40

1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, uznávajú právo dieťaťa obvineného, obžalovaného, alebo uznaného vinným z porušenia trestného práva na také zaobchádzanie, ktoré je v súlade s podporou zmyslu dieťaťa pre dôstojnosť a česť, ktoré posilňuje úctu dieťaťa k ľudským právam a základným slobodám iných a berie ohľad na vek dieťaťa a napomáha jeho reintegrácii, aby mohlo zaujať konštruktívnu pozíciu v spoločnosti.

2. Za týmto účelom a s ohľadom na príslušné ustanovenia medzinárodných právnych dokumentov musia štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru zabezpečiť predovšetkým, aby:

a/ žiadne dieťa nebolo obvinené, obžalované alebo uznané za vinné z porušenia trestného práva za konanie alebo opomenutie, ktoré neboli zakázané vnútroštátnym alebo medzinárodným právom v dobe, keď k nim došlo,

b/ každé dieťa obvinené alebo obžalované z porušenia trestného práva, malo prinajmenšom tieto nasledujúce záruky:

I/ aby bolo považované za nevinné až do doby, keď je podľa zákona dokázaná vina,

II/ aby bolo okamžite a priamo, v nutných prípadoch prostredníctvom svojich rodičov alebo zákonného zástupcu, informované o obvineniach vznášanych proti nemu a malo pri príprave a pri uplatnení svojej obhajoby právnu alebo inú potrebnú pomoc,

III/ aby o jeho záležitosti bez odkladu rozhodol právomocný, nezávislý a nestranný orgán alebo súdny orgán v spravodlivom procese v súlade so zákonom v prítomnosti právneho zástupcu alebo inej zodpovednej osoby a v prítomnosti jeho rodičov alebo zákonných zástupcov, okrem prípadov, kedy by sa zvažilo, že ich prítomnosť, predovšetkým s ohľadom na vek a situáciu dieťaťa, nie je v jeho najlepšom záujme,

IV/ aby nebolo nútené vypovedať alebo priznať vinu, aby sa mohlo zoznámiť s výpoveďami svedkov buď priamo alebo prostredníctvom iných a aby bola zabezpečená rovnoprávna účasť svedkov obhajoby a hodnotenia ich výpovedí,

V/ ak bolo rozhodnuté, že sa dieťa previnilo proti trestnému zákonu, aby toto rozhodnutie, ako aj akékoľvek rozhodnutia v dôsledku toho prijaté, boli v súlade so zákonom preskúmateľné vyšším právomocným, nezávislým a nestranným alebo súdnym orgánom,

VI/ aby bola poskytnutá bezplatná pomoc tlmočníka, ak dieťa nerozumie používanému jazyku alebo nehovorí týmto jazykom,

VII/ aby bolo plne uznané jeho súkromie vo všetkých štádiách jeho prejednávania.

3. Signatárske štáty Dohovoru sa musia snažiť vypracovať zákony a postupy a vybudovať orgány a inštitúcie určené pre deti obvinené, obžalované alebo uznané vinnými z porušenia trestného práva a predovšetkým:

a/ stanoviť najnižšiu vekovú hranicu, pred dosiahnutím ktorej sa deti považujú za nespôsobilé porušiť trestné právo,

b/ v prípade potreby prijať opatrenia pre zaobchádzanie s takýmito deťmi bez použitia súdneho postupu za predpokladu úplného dodržiavania ľudských práv a právnych záruk. Je nevyhnutné vytvárať rôzne záruky, ako je opatrovateľská služba, ustanovenia o poradenstve a dozore, konzultačné služby, zavedenie skúšobnej lehoty, náhradnej starostlivosti, programy vzdelávania a prípravy na povolanie a iné formy mimoustavnej starostlivosti za účelom zabezpečenia takého zaobchádzania s deťmi, ktoré zodpovedá ich blahu, ako aj ich pomerom a spáchanému deliktu.

DOHOVOR O PRÁVACH OSÔB SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM (2006)

Článok 3 – Všeobecné zásady

Tento dohovor sa zakladá na zásadách, ako sú:

- a) rešpektovanie prirodzenej dôstojnosti, osobnej nezávislosti, vrátane slobody voľby a samostatnosti osôb;
- b) nediskriminácia;
- c) plné a účinné zapojenie sa a začlenenie do spoločnosti;
- d) rešpektovanie odlišnosti a prijímanie osôb so zdravotným postihnutím ako súčasti ľudskej rozmanitosti a prirodzenosti;
- e) rovnosť príležitostí;
- f) prístupnosť;
- g) rovnosť medzi mužmi a ženami;
- h) rešpektovanie rozvíjajúcich sa schopností detí so zdravotným postihnutím a rešpektovanie práva detí so zdravotným postihnutím na zachovaní vlastnej identity.

Článok 7 – Deti so zdravotným postihnutím

1. Zmluvné strany prijímú všetky nevyhnutné opatrenia, ktorými zabezpečia deťom so zdravotným postihnutím plné využívanie všetkých ľudských práv a základných slobôd na rovnakom základe s ostatnými deťmi.
2. Prvoradým hľadiskom pri každej činnosti týkajúcej sa detí so zdravotným postihnutím je najlepší záujem dieťaťa.
3. Zmluvné strany zabezpečia deťom so zdravotným postihnutím na rovnakom základe s ostatnými deťmi právo slobodne vyjadrovať svoje názory vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ich dotýkajú, pričom sa ich názorom musí venovať náležitá pozornosť, zodpovedajúca ich veku a zrelosti, a v záujme uplatňovania tohto práva im poskytujú pomoc primeranú ich veku a zdravotnému postihnutiu.

USMERNENIA OSN O NÁHRADNEJ STAROSTLIVOSTI O DETI (2010)

Náhradná starostlivosť

11. Všetky rozhodnutia týkajúce sa náhradnej starostlivosti by mali v plnej miere brať do úvahy potrebu udržať dieťa čo najbližšie k jeho zvyčajnému miestu pobytu, aby bol uľahčený kontakt a prípadná reintegrácia s jeho rodinou, a aby sa minimalizovalo narušenie vzdelávania, kultúrneho a spoločenského života dieťaťa.
12. Rozhodnutia týkajúce sa dieťaťa v náhradnej starostlivosti, vrátane neformálnej starostlivosti, by mali dbať na dôležitosť zabezpečenia stabilného domova pre dieťa a na naplnenie základnej potreby bezpečného a nepretržitého pripútania k opatrovníkom. Hlavným cieľom by vo všeobecnosti mala byť trvalosť.
13. S deťmi sa musí neustále zaobchádzať dôstojne a s rešpektom. Musia profitovať z efektívnej ochrany pred zneužívaním, zanedbávaním a všetkými formami vykorisťovania, či už zo strany poskytovateľov opatery, vrstovníkov alebo tretích strán, bez ohľadu na prostredie, v ktorom sa poskytuje opatera.
14. Odobratie dieťaťa zo starostlivosti rodiny sa má vnímať ako krajné opatrenie a vo všetkých možných prípadoch by malo byť dočasné a čo najkratšie. Rozhodnutia o odobratí sa musia pravidelne prehodnocovať a vrátenie dieťaťa do rodičovskej opatery po vymiznutí alebo vyriešení pôvodných príčin odobratia by malo byť v najlepšom záujme dieťaťa, v súlade s posúdením opísaným v ods. 49 týchto Usmernení.
15. Finančná a hmotná núdza alebo podmienky, ktoré sa dajú pripísať takejto núdzi, by nikdy nemali byť jediným dôvodom na odobratie dieťaťa z rodičovskej starostlivosti, na prijatie dieťaťa do náhradnej starostlivosti alebo na zabránenie reintegrácii dieťaťa. Mali by byť vnímané ako signál naznačujúci, že existuje potreba poskytnúť rodine vhodnú formu podpory.
16. Pozornosť sa musí venovať presadzovaniu a zabezpečovaniu všetkých ostatných práv, ktoré sú mimoriadne relevantné pre situáciu detí bez rodičovskej starostlivosti, a to vrátane, ale nie výlučne, prístupu k vzdelávaniu, zdravotnej starostlivosti a iným základným službám, práva na identitu, slobodu náboženstva a jazyka, ochranu majetku a práv na dedičstvo.

MINIMÁLNE ŠTANDARDNÉ PRAVIDLÁ OSN TÝKAJÚCE SA VÝKONU SÚDNICTVA ZA ÚČASTI MLADISTVÝCH, „PEKINSKÉ PRAVIDLÁ“ (1985)

8. Ochrana súkromia

8.1 Právo mladistvých na súkromie sa musí rešpektovať na všetkých úrovniach, aby sa zabránilo ich poškodzovaniu prílišnou publicitou alebo procesom nálepkovania.

8.2 Vo všeobecnosti sa nesmú zverejňovať žiadne informácie, ktoré by mohli viesť k identifikácii mladistvého páchatela.

Komentár

Pravidlo č. 8 zdôrazňuje dôležitosť ochrany práva mladistvého na súkromie. Mladí ľudia sú obzvlášť ohrození stigmatizáciou. Kriminologický výskum procesov nálepkovania priniesol dôkazy negatívneho účinku (rôznych druhov) neustáleho označovania mladých ľudí za „delikventov“ alebo „kriminálnikov“.

Pravidlo číslo 8 zdôrazňuje dôležitosť ochrany mladistvého pred nepriaznivými účinkami, ktoré môžu nastať v dôsledku zverejnenia informácií (napr. mien mladistvých páchatelov, či už obvinených alebo odsúdených) o prípade v masmédiách. Záujem jednotlivca by mal byť chránený a presadzovaný, a to aspoň principiálne. (Všeobecný obsah pravidla č. 8 sa ďalej špecifikuje v pravidle č. 21.)

10. Prvý kontakt

10.1 Pri zatknutí mladistvého musia byť o ňom hneď informovaní jeho rodičia alebo zástupca. Ak okamžité upovedomenie nie je možné, rodičia alebo zástupca musia byť informovaní v najbližšom možnom čase.

10.2 Sudca alebo iný kompetentný predstaviteľ alebo orgán musia bez omeškania zvážiť prepustenie.

10.3 Kontakt medzi orgánmi činnými v trestnom konaní a mladistvým páchatelom sa musí riadiť spôsobom, ktorý rešpektuje právny status mladistvého, presadzuje jeho blahobyt a pomáha vyhnúť sa jeho poškodeniu, s patričným ohľadom na okolnosti prípadu.

Komentár

Pravidlo č. 10.1 je v princípe obsiahnuté v pravidle č. 92 Štandardných minimálnych pravidiel pre zaobchádzanie s väznenými osobami.

Otázka prepustenia (pravidlo č. 10.2) musí byť bez omeškania zvážená sudcom alebo iným kompetentným predstaviteľom. Iný kompetentný predstaviteľ označuje osobu alebo inštitúciu v najširšom zmysle slova, a to vrátane miestneho zastupiteľstva alebo policajných orgánov, ktoré majú právomoc prepustiť zatknutú osobu. (Pozri tiež čl. 9 ods. 3 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach.)

Pravidlo 10.3 sa týka niektorých základných aspektov procesov a správania na strane polície a iných orgánov činných v trestnom konaní v prípade zločinov mladistvých. Fráza „vyhnúť sa poškodeniu“ je sformulovaná flexibilne a pokrýva mnohé oblasti možnej interakcie (napr. použitie ostrého vyjadrovania, fyzické násilie alebo vystavenie okoliu). Samotná účasť v procesoch súdnictva za účasti

mladistvých im môže „škodiť“, termín „vyhnúť sa poškodeniu“ sa preto musí interpretovať široko – ako spôsobenie čo najmenšieho poškodenia mladistvému v prvých okamihoch a takisto ako akékoľvek dodatočné alebo neprimerané poškodenie. Toto je dôležité hlavne pri prvom kontakte s orgánmi činnými v trestnom konaní, ktorý môže hlboko ovplyvniť postoj mladistvého k štátu a spoločnosti. Navyše aj úspech akejkoľvek ďalšej intervencie do veľkej miery závisí od prvého kontaktu. V takýchto situáciách je dôležitý súcit a láskavá neústupčivosť.

11. Odklon od súdneho konania

11.1 Vo vhodných situáciách je nutné zvážiť riešenie priestupkov mladistvých páchatel'ov bez formálneho súdneho procesu pomocou kompetentného orgánu opísaného v pravidle č. 14.1. týchto Pravidiel.

11.2 Polícia, prokurátor alebo iné orgány, ktoré riešia prípady mladistvých, musia byť oprávnené podľa svojho uváženia vyriešiť takéto prípady bez uchýľovania sa k formálnemu vypočúvaniu, v súlade s kritériami na tento účel stanovenými v danom právnom systéme, a tiež v súlade s princípmi obsiahnutými v týchto Pravidlách.

11.3 Akýkoľvek odklon od súdneho procesu, ktorý zahŕňa odporúčenie na vhodné komunitné alebo iné služby, musí vyžadovať aj súhlas mladistvého, jeho rodičov alebo zástupcu, ak takéto rozhodnutie odkloniť prípad bude predmetom preskúmania kompetentným orgánom na žiadosť.

11.4 Na uľahčenie nepovinného odklonu prípadov mladistvých sa musia vykonať kroky na poskytnutie komunitných programov, ako napr. dočasný dohľad a vedenie, odškodnenie a kompenzácia obetí.

Komentár

Odklon od súdneho procesu, vrátane vyňatia z procesov trestného práva a často aj presmerovania na služby komunitnej podpory, sa bežne praktizuje v mnohých právnych systémoch, a to na formálnej aj neformálnej báze. Tento postup slúži na zmiernenie negatívnych účinkov ďalších konaní vo výkone súdnictva za účasti mladistvých (napr. stigma odsúdenia a výkonu trestu). V mnohých prípadoch by najlepším riešením bola absencia akejkoľvek intervencie. Odklon na úplnom začiatku a bez odporúčenia na alternatívne (sociálne) služby teda môže byť optimálnou reakciou. Toto platí hlavne v prípadoch trestných činov, ktoré nie sú vážne, a v prípadoch, keď rodina, škola alebo iný druh inštitúcie vykonávajúcej neformálnu spoločenskú kontrolu už zareagovala alebo pravdepodobne zareaguje, a to vhodným a konštruktívnym spôsobom.

Ako je uvedené v pravidle č. 11.2, odklon sa môže využiť v akomkoľvek momente rozhodovacieho procesu, a to políciou, prokuratúrou alebo inými orgánmi, ako napr. súdy alebo orgány miestneho zastupiteľstva. Môže byť vykonaný jedným orgánom, viacerými alebo všetkými orgánmi, v súlade s pravidlami a politikami daného systému a s týmito Pravidlami. Nemusí byť obmedzený iba na drobné priestupky a takto sa z neho stáva dôležitý nástroj.

Pravidlo 11.3 zdôrazňuje dôležitú požiadavku zabezpečenia súhlasu mladého páchatel'a (alebo rodiča alebo zástupcu) s odporúčaným opatrením v rámci odklonu. (Odklon na služby v rámci komunity bez súhlasu by porušoval Dohovor o zrušení nútenej práce.) Súhlas sa však nesmie brať ako nespochybniteľný, lebo je niekedy iba následkom hlbokého zúfalstva mladistvého. Toto pravidlo

zdôrazňuje dôležitost opatrnosti, aby sa minimalizoval potenciál nátlaku a zavražďovania na všetkých úrovniach procesu odklonu od súdneho konania. Mladiství by sa nemali cítiť pod tlakom (napr. aby sa vyhli účasti na súde), ani by nemali byť do súhlasu s programom odklonu od súdneho konania dotlačení. Preto sa presadzuje názor, že treba zabezpečiť podmienky na objektívne vyhodnotenie vhodnosti opatrení zahŕňajúcich mladistvých páchatel'ov, a to „kompetentným orgánom na žiadosť“. („Kompetentný orgán“ sa môže odlišovať od toho stanoveného v pravidle č. 14.)

Pravidlo 11.4 odporúča zabezpečenie vhodných alternatív k súdnictvu za účasti mladistvých, a to vo forme odklonu založeného na programoch v rámci komunity...

USMERNENIA OSN NA PREDCHÁDZANIE KRIMINALITY MLÁDEŽE, „RIJÁDSKE USMERNENIA“ (1990)

C. Komunita

32. Mali by sa vytvoriť alebo, ak už existujú, posilniť také služby a programy v rámci komunity, ktoré reagujú na špeciálne potreby, problémy, záujmy a obavy mladých, a ktoré im a ich rodinám ponúkajú vhodné poradenstvo a vedenie.

33. Komunity by mali mladým poskytnúť alebo, ak už existujú, posilniť široké spektrum podporných opatrení založených na komunite, a to vrátane komunitných rozvojových centier, rekreačných zariadení a služieb na riešenie špeciálnych problémov detí, ktoré sú v sociálnom ohrození. Pri poskytovaní týchto pomocných opatrení musí byť zabezpečený rešpekt práv jednotlivcov.

34. Mali by sa vytvoriť špeciálne zariadenia, ktoré by poskytovali adekvátne útočisko mladým, ktorí už viac nemôžu žiť doma alebo ktorí nemajú domov.

35. Malo by sa poskytnúť spektrum služieb a pomocných opatrení na riešenie ťažkostí, ktoré mladí zažívajú počas prechodu do dospelosti. Takéto služby by mali zahŕňať špeciálne programy pre mladých užívateľov drog, ktoré zdôrazňujú starostlivosť, poradenstvo, pomoc a intervencie orientované na terapiu.

36. Dobrovoľnícke organizácie, ktoré poskytujú služby mladým, by mali dostávať finančnú a inú podporu zo strany vlády alebo iných inštitúcií.

...

D. Masmédiá

40. Masmédiá by mali byť podporované, aby zabezpečili, že mladí budú mať prístup k informáciám a materiálom z rôznorodých národných a medzinárodných zdrojov.

41. Masmédiá by mali byť podporované, aby zobrazovali pozitívny prínos mladých ľudí spoločnosti.

42. Masmédiá by mali byť podporované, aby šírili informácie o existencii služieb, zariadení a príležitostí pre mladých v spoločnosti.

43. Masmédiá vo všeobecnosti a hlavne televízia a filmové médiá by mali byť podporované, aby minimalizovali úroveň zobrazovania pornografie, drog a násilia, aby násilie a vykorisťovanie zobrazovali nepriaznivo, aby sa vyhli ponižujúcemu a degradujúcemu zobrazovaniu, a to hlavne detí, žien a medziľudských vzťahov, a aby presadzovali princípy a úlohy založené na rovnoprávnosti.

44. Masmédiá by si mali uvedomovať svoju rozsiahlu spoločenskú úlohu, zodpovednosť a vplyv pri zobrazovaní zneužívania drog a alkoholu mladými. Svoju moc by mali využívať na prevenciu zneužívania drog, a to sprostredkovaním konzistentného posolstva prostredníctvom vyrovnaného prístupu. Mali by sa presadzovať efektívne kampane týkajúce sa povedomia o drogovej problematike na všetkých úrovniach.

PRAVIDLÁ OSN NA OCHRANU MLADISTVÝCH ZBAVENÝCH SLOBODY, „HAVANSKÉ PRAVIDLÁ“ (1990)

E. Vzdelávanie, odborná príprava a práca

38. Každý mladistvý školopovinného veku má právo na vzdelanie prispôsobené jeho potrebám a schopnostiam a navrhnuté tak, aby ho pripravilo na návrat do spoločnosti. Takéto vzdelávanie by malo byť čo najviac poskytované mimo zariadení na zaistenie v komunitných školách a v každom prípade kvalifikovanými učiteľmi prostredníctvom programov integrovaných so vzdelávacím systémom krajiny, aby mladiství po prepustení mohli bez ťažkostí pokračovať vo vzdelávaní. Vedenie zariadení na zaistenie by malo venovať zvláštnu pozornosť vzdelávaniu mladistvých cudzieho pôvodu alebo mladistvých so špeciálnymi kultúrnymi alebo etnickými potrebami. Negramotní mladiství alebo mladiství s kognitívnymi poruchami alebo poruchami učenia by mali mať právo na špeciálne vzdelávanie.

39. Mladistvých starších ako je školopovinný vek, ktorí si želajú pokračovať vo vzdelávaní, v tom treba podporiť a umožniť im to. Malo by sa vyvinúť maximálne úsilie na poskytnutie prístupu k vhodným vzdelávacím programom.

40. Diplomy alebo certifikáty o vzdelaní udelené mladistvým počas pobytu v zariadení na zaistenie by žiadnym spôsobom nemali naznačovať, že mladistvý má za sebou inštitucionalizáciu.

41. Každé zariadenie na zaistenie by malo poskytnúť prístup ku knižnici, ktorá je adekvátne zásobená vzdelávacími aj oddychovými knihami a periodikami vhodnými pre mladistvých. Tých treba podporovať a umožniť im maximálne využitie týchto zdrojov.

42. Každý mladistvý by mal mať právo absolvovať odbornú prípravu v takých typoch povolání, ktoré ho pravdepodobne pripraví na výkon zamestnania v budúcnosti.

43. Mladiství by mali mať možnosť vybrať si typ práce, ktorej sa chcú venovať, avšak s patričným dôrazom na dôkladný výber povolania a na požiadavky správy danej inštitúcie.

44. Mladistvých zbavených slobody by sa mali týkať všetky ochranné národné a medzinárodné právne úpravy o práci detí alebo mladých ľudí.

45. Mladiství by mali vždy, keď je to možné, dostávať príležitosti vykonávať platenú prácu, podľa možnosti v rámci miestnej komunity a ako doplnok odbornej prípravy, ktorá sa poskytuje, aby sa zvýšila pravdepodobnosť nájdenia vhodného zamestnania po návrate do svojej komunity. Malo by ísť o druh práce poskytujúci vhodnú odbornú prípravu, ktorú mladiství budú môcť využiť po prepustení. Organizácia práce a pracovné postupy ponúkané v zariadeniach na zaistenie by mali čo najviac pripomínať podmienky podobnej práce v komunite, aby tak mladistvých pripravili na podmienky normálneho pracovného života.

46. Každý pracujúci mladistvý by mal mať právo na spravodlivú odmenu. Zájmy mladistvých a ich odborná príprava by nemali byť podriadené cieľu dosiahnuť zisk pre zariadenie na zaistenie alebo pre tretiu stranu. Časť zárobku mladistvého by sa za normálnych okolností mala odložiť, aby vytvorila úspory, ktoré sa mu pri prepustení odovzdajú. Mladistvý by mal mať právo použiť zvyšok zárobku na

nákup predmetov pre vlastnú potrebu alebo na odškodnenie obete poškodenej jeho priestupkom, prípadne na poslanie svojej rodine alebo iným osobám mimo zariadenia na zaistenie.

J. Kontakty s okolitým prostredím

59. Mali by sa poskytnúť všetky prostriedky, aby sa zabezpečilo, že mladistvý má adekvátnu komunikáciu so svetom mimo zariadenia. Ide o integrálnu súčasť práva na spravodlivé a ľudské zaobchádzanie, ktorá je kľúčovou súčasťou prípravy mladistvých na návrat do spoločnosti. Mladistvým by malo byť povolené komunikovať s rodinami, priateľmi a inými osobami alebo predstaviteľmi vážnych organizácií, odísť zo zariadenia na zaistenie na návštevu domova a rodiny a dostať špeciálne povolenie na opustenie zariadenia na zaistenie zo vzdelávacích dôvodov, dôvodov súvisiacich s odbornou prípravou alebo iných dôvodov. Ak je mladistvý vo výkone trestu, čas strávený mimo zariadenia na zaistenie by sa mal rátať ako súčasť obdobia výkonu trestu.

60. Každý mladistvý by mal mať právo prijímať pravidelné a časté návštevy, v princípe raz týždenne, ale nie menej ako raz mesačne, za okolností, ktoré rešpektujú potrebu súkromia, kontaktu a neobmedzenej komunikácie s rodinou a obhajcom.

61. Každý mladistvý by mal mať právo aspoň dvakrát týždenne písomne alebo telefonicky komunikovať s osobou, ktorú si sám vybral, ak to nie je právne obmedzené. V prípade potreby mu má byť poskytnutá asistencia, aby toto právo mohol efektívne užívať. Každý mladistvý by mal mať právo dostávať korešpondenciu.

62. Mladiství by mali mať príležitosť získavať pravidelné informácie a správy, a to prostredníctvom čítania novín, periodík a iných publikácií, prostredníctvom prístupu k programom v rádiu a v televízii a k filmom a prostredníctvom návštev predstaviteľov akéhokoľvek legálneho spolku alebo organizácie, o ktorú sa mladistvý zaujíma.

K. Obmedzovanie voľnosti pohybu a použitie sily

63. Uchýľovanie sa k nástrojom na obmedzenie voľnosti pohybu a k sile má byť zakázané, okrem prípadov stanovených v pravidle č. 64.

64. Nástroje na obmedzenie voľnosti pohybu a sila sa môžu využívať iba vo výnimočných prípadoch, keď sa už neúspešne vyskúšali všetky ostatné postupy kontroly a iba ak sú explicitne autorizované a špecifikované zákonmi a inými právnymi predpismi. Nemali by spôsobovať poníženie alebo degradáciu a mali by sa používať obmedzene a počas čo najkratšej doby. Na základe príkazu riaditeľa správneho orgánu sa k takýmto nástrojom možno uchýliť, aby sa zabránilo mladistvému spôsobiť zranenie sebe alebo iným alebo spôsobiť vážne poškodenie majetku. V takých prípadoch by mal riaditeľ prípad okamžite konzultovať s lekárskeým a iným relevantným personálom a nahlásiť ho vyššiemu správneému orgánu.

65. Nosenie a používanie zbraní personálom by malo byť zakázané v akomkoľvek zariadení na zaistenie mladistvých.

L. Disciplinárne konanie

66. Akékoľvek disciplinárne opatrenie alebo konanie by malo udržiavať záujem bezpečnosti a usporiadaného komunitného života a malo by byť konzistentné s podporovaním ucelenej

dôstojnosti mladistvého a so základným cieľom inštitucionálnej starostlivosti, teda vštepovaním zmyslu pre spravodlivosť, sebarešpektovanie a rešpektovanie základných práv každého človeka.

...

USMERNENIA OSN O SÚDNICTVE VO VECIACH TÝKAJÚCICH SA DETSKÝCH OBETÍ A SVEDKOV TRESTNÝCH ČINOV (2005)

III. Princípy

8. ... (a) Dôstojnosť. Každé dieťa je unikátna a hodnotná ľudská bytosť, a preto by mali byť jeho individuálna dôstojnosť, špeciálne potreby, záujmy a súkromie rešpektované a chránené;

(b) Nediskriminácia. Každé dieťa má právo na spravodlivé a rovnocenné zaobchádzanie bez ohľadu na rasu, etnický pôvod, farbu pleti, rod, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné názory, národný, etnický alebo sociálny pôvod, majetok, postavenie získané narodením alebo inak a telesné postihnutie dieťaťa, jeho rodičov alebo zákonných zástupcov.

(c) Najlepšie záujmy dieťaťa. Zatiaľ čo práva obvinených a odsúdených páchatel'ov by mali byť chránené, každé dieťa má právo na to, aby boli ako prvoradé hľadisko vnímané jeho najlepšie záujmy. Toto zahŕňa aj právo na ochranu a na príležitosť na harmonický rozvoj...

...

(d) Právo na účasť. Každé dieťa má, podliehajúc vnútroštátnemu procesnému právu, právo slobodne a svojimi slovami vyjadriť svoje názory, presvedčenia a vieru a prispievať hlavne k rozhodnutiam ktoré sa týkajú jeho života, vrátane rozhodnutí prijatých počas súdnych procesov a právo, aby tieto názory boli vzaté do úvahy s prihliadnutím na schopnosti, vek, intelektuálnu dospelosť a rozvíjajúce sa schopnosti dieťaťa.

V. Právo na dôstojné a súcitné zaobchádzanie

10. S detskými obeťami a svedkami by sa malo počas súdneho procesu zaobchádzať opatrným a citlivým spôsobom berúc do úvahy ich osobnú situáciu a súčasné požiadavky, vek, rod, telesné postihnutie a úroveň zrelosti a rešpektujúc ich fyzickú, mentálnu a mravnú integritu.

11. S každým dieťaťom by sa malo zaobchádzať ako s jednotlivcom s individuálnymi potrebami, želaniami a pocitmi.

12. Zasahovanie do súkromného života dieťaťa by malo obmedzené na nevyhnutné minimum, avšak pri udržaní vysokých štandardov zberu dôkazového materiálu, aby sa zabezpečili spravodlivé a nestranné výsledky súdneho konania.

13. Vypočúvanie a iné formy vyšetrovania by mali byť vykonané školenými profesionálmi, ktorí postupujú citlivo, dôsledne a s rešpektom, aby sa zabránilo ďalšiemu utrpeniu dieťaťa.

14. Všetky formy interakcie opísané v týchto usmerneniach by sa mali vykonať spôsobom citlivým k dieťaťu a vo vhodnom prostredí, ktoré berie ohľad na špeciálne potreby dieťaťa vzhľadom na jeho schopnosti, vek, intelektuálnu dospelosť a rozvíjajúce sa schopnosti. Taktiež by mali byť vykonané v jazyku, ktorý dieťa používa a ktorému rozumie.

ZÁKLADNÉ ZÁSADY POUŽITIA SILY A STRELNÝCH ZBRANÍ PRÍSLUŠNÍKMI ORGÁNOV ČINNÝCH V TRESTNOM KONANÍ (1990)

Špeciálne ustanovenia

9. Príslušníci orgánov činných v trestnom konaní nesmú používať strelné zbrane proti osobám, okrem prípadov sebaobrany alebo obrany iných osôb pred bezprostrednou hrozbou smrti alebo vážneho zranenia, aby predchádzali spáchaniu obzvlášť závažného zločinu zahŕňajúceho ohrozenie života, aby zadržali osobu, ktorá predstavuje takéto nebezpečenstvo a odmieta ich autoritu, alebo aby predchádzali úteku takejto osoby a iba ak sú menej extrémne spôsoby pri dosahovaní týchto cieľov neúčinné. Zámerné smrteľné použitie strelných zbraní sa môže vykonať iba v prípadoch, keď sa mu pri snahe ochrániť život nedá nijako vyhnúť.

USMERNENIA O ÚLOHE PROKURÁTOROV (1990)

Úloha v trestnom konaní

10. Úrad prokurátora musí byť striktne oddelený od súdnych funkcií.

11. Prokurátori musia vykonávať aktívnu úlohu v trestnom konaní, vrátane začatia trestného stíhania a v prípadoch, keď je to povolené zákonom alebo v súlade s miestnou praxou, aj vrátane vyšetrovania zločinu, dohľadu nad legálnosťou takého vyšetrovania, dohľadu nad výkonom rozhodnutí súdu a nad výkonom iných činností v úlohe predstaviteľov záujmu verejnosti.

12. Prokurátori musia, v súlade so zákonom, vykonávať svoje povinnosti spravodlivo, dôsledne a rýchlo a musia rešpektovať a chrániť ľudskú dôstojnosť a ľudské práva, a tak prispievať k zabezpečeniu náležitého postupu a hladkému fungovaniu systému trestného súdnictva.

ZÁKLADNÉ PRINCÍPY O NEZÁVISLOSTI SÚDNICTVA (1985)

Nezávislosť súdnictva (1985)

1. Nezávislosť súdnictva musí byť garantovaná štátom a zakotvená v ústave alebo zákonoch krajiny. Povinnosťou všetkých vládnych a iných inštitúcií je rešpektovať a dodržiavať nezávislosť súdnictva.

2. Súdnictvo má o predkladaných veciach rozhodovať nestranne, na základe faktov, v súlade so zákonom, bez obmedzení, nevhodných vplyvov, pohnútok alebo nátlaku, vyhrážok alebo interferencie, či už priamych alebo nepriamych, z akejkoľvek strany a z akéhokoľvek dôvodu.

3. Súdnictvo musí mať jurisdikciu nad všetkými vecami súdnej povahy a výlučnú autoritu rozhodovať, či je vec predložená na súdne rozhodovanie v rámci jeho kompetencie podľa definície v legislatíve.

4. Nesmie sa vyskytovať žiadna nevhodná alebo nevyžiadaná interferencia so súdnym procesom a rozhodnutia súdu nesmú podliehať preskúmaniu. Tento princíp je bez vplyvu na súdne preskúmanie, zmierenie alebo zmiernenie trestov stanovených súdom, ktoré je vykonané kompetentnými orgánmi v súlade so zákonom.

5. Každý musí mať právo na súdny proces pred súdom alebo súdnym dvorom s použitím ustanovených právnych postupov. Súdne dvory, ktoré nepoužívajú náležite ustanovené postupy

súdneho procesu, sa nesmú vytvárať, aby tak zaujímali miesto jurisdikcie bežných súdov alebo súdnych dvorov.

EURÓPSKY DOHOVOR O OCHRANE ĽUDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÝCH SLOBÔD (1950)

Článok 3 – Zákaz mučenia

Nikoho nemožno mučiť alebo podrobovať neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu.

Článok 8 – Právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života

1. Každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života, obydli a korešpondencie.
2. Štátny orgán nemôže do výkonu tohto práva zasahovať s výnimkou prípadov, keď je to v súlade so zákonom a nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom alebo zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo na ochranu práv a slobôd iných.

Článok 10 – Sloboda prejavu

1. Každý má právo na slobodu prejavu. Toto právo zahŕňa slobodu zastávať názory a prijímať a rozširovať informácie alebo myšlienky bez zasahovania štátnych orgánov a bez ohľadu na hranice. Tento článok nebráni štátom, aby vyžadovali udeľovanie povolení rozhlasovým, televíznym alebo filmovým spoločnostiam.
2. Výkon týchto slobôd, pretože zahŕňa povinnosti aj zodpovednosť, môže podliehať takým formalitám, podmienkam, obmedzeniam alebo sankciám, ktoré stanovuje zákon, a ktoré sú nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, územnej celistvosti alebo verejnej bezpečnosti, na predchádzanie nepokojom alebo zločinnosti, ochranu zdravia alebo morálky, ochranu povesti alebo práv iných, zabránenia úniku dôverných informácií alebo zachovania autority a nestrannosti súdnej moci.

CHARTA ZÁKLADNÝCH PRÁV EURÓPSKEJ ÚNIE (2000)

Článok 24 – Práva dieťaťa

1. Deti majú právo na takú ochranu a starostlivosť, ktorá je potrebná pre ich blaho. Môžu slobodne vyjadrovať svoje názory. Tieto názory sa berú do úvahy pri otázkach, ktoré sa ich týkajú v súlade s ich vekom a vyspelosťou.
2. Pri všetkých krokoch týkajúcich sa detí, ktoré uskutočnia verejné orgány alebo súkromné inštitúcie, sa musí brať predovšetkým do úvahy záujem dieťaťa.
3. Každé dieťa má právo na pravidelné udržiavanie osobného vzťahu a priameho kontaktu s obidvoma svojimi rodičmi, ak to nie je v rozpore s jeho záujmom.

ĎALŠIE ZDROJE

- UNICEF, Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child [Príručka k implementácii Dohovoru o právach dieťaťa]
http://www.unicef.org/publications/index_43110.html
- Webová stránka Výboru OSN pre práva dieťaťa,
<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIndex.aspx>
- Usmernenia Výboru ministrov Rady Európy o súdnictve zohľadňujúcom potreby detí (2010); webová stránka Rady Európy o súdnictve zohľadňujúcom potreby detí,
http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/default_en.asp (pozn. prekl.: slovenské znenie Usmernení je uvedené v Module č. 4)
- Usmernenia EÚ pre presadzovanie a ochranu práv dieťaťa (2007).
<https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/16031.sk07.pdf>
- Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním (2007),
https://www1.umn.edu/humanrts/instree/COE_child_protection_no-201.html
- Všeobecný komentár č. 10 Výboru OSN pre práva dieťaťa o právach detí v súdnom konaní (2007),
- Všeobecný komentár č. 12 Výboru OSN pre práva dieťaťa o práve dieťaťa byť vypočuté (2009),
- Všeobecný komentár č. 13 Výboru OSN pre práva dieťaťa o ochrane dieťaťa pred všetkými formami násillia (2011),
- Všeobecný komentár č. 14 Výboru OSN pre práva dieťaťa o práve dieťaťa na prvoradé zohľadnenie jeho alebo jej najlepšieho záujmu (2013).
Všetky všeobecné komentáre Výboru OSN pre práva dieťaťa (a ich slovenské znenie, ak existuje) sú dostupné tu:
<https://www.employment.gov.sk/sk/vybor-deti-mladez/dokumenty-udalosti-3.html>
- Kvalita pre deti : Európske štandardy kvality pre pomoc deťom žijúcim mimo vlastnej rodiny (Štandard 2: Dieťa je podporované zúčastňovať sa na procese rozhodovania). Dostupné na:
<http://www.sos-childrensvillages.org/getmedia/12128e34-884f-4c61-ac76-f71455104ae6/Q4C-Standards-Slovak.pdf>
- OSN. VÝBOR PRE PRÁVA DIEŤAŤA. VŠEOBECNÝ KOMENTÁR č. 12 (2009) k právu dieťaťa byť vypočuté. Dostupné na:
<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/konzultacne-organy/rada-vlady-sr-ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost/vybor-deti-mladez/dokumenty/vseobecny-komentar-vyboru-prava-dietata-c-12.pdf>
- OSN. VÝBOR PRE PRÁVA DIEŤAŤA Všeobecný komentár č.14 (2013) o práve dieťaťa na prvoradé zohľadnenie jeho alebo jej najlepšieho záujmu (čl. 3 ods.1). Dostupné na:
<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/konzultacne-organy/rada-vlady-sr-ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost/vybor-deti-mladez/dokumenty/gc-14.pdf>